

LOKALNA STRATEGIJA RURALNOG RAZVOJA LAG LEVAČ 2020. – 2023.

**Dokument je izrađen uz podršku
Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i
vodoprivrede Republike Srbije**

SADRŽAJ

I. Skraćenice	3
II. Pregled tabela.....	3
III. Lista priloga.....	3
Uvod.....	4
1. Definicija/opis područja i populacije obuhvaćene Lokalnom strategijom ruralnog razvoja.....	5
1.1. Opšte geografske i administrativne karakteristike područja.....	5
1.1.1. Površina i granice područja.....	5
1.1.2. Broj jedinica lokalne samouprave i naselja.....	6
1.1.3. Stanovništvo.....	6
1.1.4. Reljef.....	7
1.1.5. Planine.....	8
1.1.6. Vode.....	8
1.1.7. Klima.....	8
1.1.8. Rude.....	9
1.1.9. Mineralne i geotermalne vode i izvorišta.....	9
1.1.10. Životna sredina.....	9
1.1.11. Infrastruktura.....	10
1.1.12. Istorija.....	11
1.1.13. Turizam.....	11
1.1.14. Kulturna baština.....	18
1.1.15. Nematerijalno kulturno nasleđe Levča.....	19
1.2. Privredne karakteristike područja LAG Levač.....	20
1.2.1. Poljoprivreda.....	20
1.2.2. Preradni i skladišni kapaciteti.....	22
1.2.3. Tradicionalni zanati.....	23
1.3. Stanje i trendovi na teritoriji LAG Levač – demografske i socijalne karakteristike.....	24
1.3.1. Demografski trendovi.....	24
1.3.2. Starosna struktura stanovništva.....	27
1.3.3. Struktura stanovnika prema polu.....	28
1.3.4. Osnovni kontigenti stanovništva.....	28
1.3.5. Obrazovna struktura stanovništva.....	29
1.3.6. Socijalna struktura.....	29
1.3.7. Organizacije, institucije i NVO.....	
2. Analiza razvojnih potreba i potencijala područja na kojem se nalazi Partnerstvo.....	31
2.1. SWOT analiza.....	31

2.2. Opis problema i potencijala teritorije.....	32
3. Opis Lokalne strategije ruralnog razvoja i njenih ciljeva.....	34
3.1. Opis integrisanog i inovativnog karaktera strategije i hijerarhije ciljeva.....	34
3.2. Vizija LAG Levač.....	34
3.3. Prioriteti razvoja teritorije LAG Levač.....	35
3.4. Ciljevi u okviru prioriteta LSRR.....	36
3.5. Opis koherentnosti LSRR sa relevantnim nacionalnim strategijama i programima.....	36
3.6. Opis oblasti i tema obuhvaćenih prioritetnim projektima.....	42
3.7. Opis kriterijuma i postupak za izbor prioritetnih projekata na nivou Partnerstva/LAG....	42
4. Opis procesa uključivanja svih zainteresovanih strana i šire društvene zajednice u pripremu Lokalne strategije ruralnog razvoja LAG Levač.....	43
4.1. Opis interesnih grupa uključenih u izradu LSRR i primena načela „odozdo prema gore”..	44
5. Indikativna lista prioritetnih projekata - Akcioni plan sprovođenja LSRR.....	46
5.1. Način sprovođenja Lokalne strategije ruralnog razvoja i praćenja implementacije prioritetnih projekata.....	47
6. Opis kapaciteta za sprovođenje Lokalne strategije ruralnog razvoja.....	48
6.1. Ljudski kapaciteti za sprovođenje LSRR.....	48
6.1.1. Opis partnerstva.....	48
6.1.2. Kapaciteti u oblasti strateškog planiranja.....	50
6.2. Finansijski kapacitet za sprovođenje LSRR.....	53
6.3. Iskustvo u sprovođenju projekata.....	53
7. Finansijski plan koji sadrži detaljne informacije troškovima za realizaciju sprovođenja Lokalne strategije ruralnog razvoja.....	55

I. Skraćenice

LIDER (LEADER)	Liaison entre actions de développement de l'économie rurale
LAG	Lokalna akciona grupa
EU	Evropska unija
RZS	Republički zavod za statistiku
LS	Lokalna samouprava
PSSS	Poljoprivredna savetodavna stručna služba
MPŠV	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
REDASP	Regionalna agencija za ekonomski razvoj Šumadije i Pomoravlja
LSRR	Lokalna strategija ruralnog razvoja

II. Pregled tabela

Tabela 1. Pregled naseljenih mesta na teritoriji LAG Levač

Tabela 2. Pregled broja stanovnika po seoskim MZ na teritoriji LAG Levač - 2011. godina

Tabela 3. Pregled javnih puteva na teritoriji LAG-a

Tabela 4. Broj gazdinstava prema veličini površine pod voćem i bobičastim voćem

Tabela 5. Broj gazdinstava i površina prema veličini površine pod vinogradima

Tabela 6. Pregled udruženja iz oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja

Tabela 7: Registrovani proizvođači korpi i drugih predmeta od vrbovog pruća

Tabela 8. Pregled broja stanovnika MZ na teritoriji LAG-a u periodu 1948 - 2011. godina

Tabela 9. Starosna struktura stanovnika (Izvor: Republički zavod za statistiku – 2011.godina)

Tabela 10. SWOT analiza teritorije LAG Levač

Tabela 11: Pregled nacionalnih i lokalnih strateških dokumenata i ciljeva

Tabela 12. Doprinos LSRR LAG Levač realizaciji nacionalnih programa

Tabela 13. Lista promotivnih aktivnosti

Tabela 14. Indikatori za merenje učinka sprovođenja LSRR

Tabela 15. Pregled realizovanih nacionalnih projekata u periodu 2018 – 2020.

Tabela 16. Pregled realizovanih EU i drugih međunarodnih projekata 2018 – 2020

Tabela 17 : Pregled troškova za finansiranje i implementaciju LSRR 2020-2023

III. Lista priloga

1. Izjava članova grupe za planiranje
2. Lista zainteresovanih strana
3. Biografija LAG menadžera
4. Biografija zastupnika LAG-a
5. Zapisnici sa sastanaka
6. Liste učesnika sastanaka, radionica i terenskih poseta

UVOD

Teritorija lokalne akciona grupe Levač je u potpunosti ruralna sredina koju karakterišu prirodna bogatstva i dominantna ruralna ekonomija sa svim svojim pratećim oblastima u okviru diverzifikacije poljoprivredne proizvodnje: tradicionalno zanatstvo, domaća radinost, verski, lovni i manifestacioni turizam, pčelarstvo, proizvodnja vina, rakije,... Ovakva struktura resursa i potencijala teritorije omogućava primenu LEADER principa u svom punom obimu.

Lokalni razvoj ruralnih sredina na teritoriji LAG Levač, se u dosadašnjoj praksi u velikoj meri temeljio na subvencijama poljoprivrednicima i udruženjima iz opštinskih ili resornih ministarstava koji su mogli uticati uglavnom na razvoj sektorski orijentisanih aktivnosti ili pojedinačnih poljoprivrednih proizvođača. Da bi se postigao održivi razvoj i podrška multisektorskom razvoju čitave lokalne zajednice potrebno je bilo uključiti u početku u proces planiranja, a sada i u izradu LSRR što veći procenat lokalne zajednice sa svim potencijalima i najrazličitijim znanjima i veštinama. Formiranje LAG-a i izrada LSRR je omogućilo da se u process razvoja lokalne zajednice uključe mladi, penzioneri, žene iz seoskih sredina, udruženja poljoprivrednika i tradicionalnih zanata, kao i institucije koje podržavaju aktivnosti ovih grupacija, odnosno svi oni koji do sada to nisu bili u mogućnosti. Ovo omogućava da razvoj teritorije "Levač" bude po meri i u saglasju sa svim njegovim stanovnicima.

Na ovaj način LSRR predstavlja dokument koji daje smernice i podsticaje za budući razvoj svim strukturama i grupama koje žive na teritoriji LAG Levač. Ona definiše razvoj teritorije kao dugoročan, sveobuhvatan i sinergijski proces koji utiče na sve njene stanovnike i sve aspekte života (ekonomski, socijalni, ekološki i institucionalni). LSRR je izrađena korišćenjem LEADER participativnog pristupa koji podrazumeva uključivanje u proces svih zainteresovanih strana. Uključenjem šire zajednice (javnog, privatnog i NVO sektora) obezbedilo se poboljšanje kvaliteta donesenih odluka, a odgovornost za implementaciju se povećava. Ovakav pristup je omogućio:

- Širu bazu znanja koja omogućuje donošenje kvalitetnijih odluka, definisanje prioriteta, ciljeva i mera
- Podršku šire lokalne zajednice za donesene odluke
- Kolektivno vlasništvo nad problemima, potrebama i rezultatima
- Omogućuje izgradnju jakog partnerstava.

LEADER participativni pristup je omogućio uključivanje u proces izrade Strategije lokalnog razvoja svih zainteresovanih strana:

- Udruženja žena i poljoprivrednika
- Nevladine organizacije
- Pojedince
- Javne institucije
- Regionalne institucije
- Privatni sektor

Uključivanje navedenih ciljnih grupa imaće za cilj da se na LEADER principima pokrene i unapredi lokalni razvoj koji će biti održiv, integrisan i usmeren na čitavu lokalnu zajednicu. Angažovanjem najboljih i najrazličitijih ljudskih resursa, njihovih znanja i ideja, lokalni ekonomski razvoj, odnosno LAG će imati najvažniju komponentu LEADER principa.

1. DEFINICIJA/OPIS PODRUČJA I POPULACIJE OBUHVAĆENE LOKALNOM STRATEGIJOM RURALNOG RAZVOJA

1.1. OPŠTE GEOGRAFSKE I DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE PODRUČJA

1.1.1. Površina i granice područja

Teritorija Lokalne akcione grupe Levač (LAG Levač) se nalazi u središnjem delu Republike Srbije, između Gledičkih planina na zapadu, planina Juhor na jugo-istoku i jagodinskog Crnog vrha na severu. Obuhvata delove teritorije 2 okruga u Centralnoj Srbiji i to Šumadijskog i Pomoravskog. Prostire se na površini od 492 km², što čini oko 0,43% ukupne teritorije Republike Srbije. Administrativno se teritorija nalazi između velikih gradova Kragujevca, Jagodine, Kruševca i Kraljeva. Teritorija LAG Levač nalazi se u brdovitom kraju poznatom po svom istorijskom imenu Levač.

Granica teritorije LAG Levač je definisana i uslovljena pre svega prirodnom granicom koju čine obronci planina, kao i istorijskim vezama sela koja čine LAG Levač. Sela koja su sada u okviru LAG su pripadala Župi Levač, tako da pored teritorijalne povezanosti, postoji i istorijska veza. Teritorija koju obuhvata LAG Levač je koherentna oblast, sa razvijenim lokalnim identitetom u imenu teritorije „**Levač**“. Stanovnici ovog područja su izuzetno ponosni na svoj kraj pre svega zbog prirodnih lepota, tradicije, kulture i bogate istorije. Žitelji iz drugih opština i gradova čiji su se preci odselili iz Levača, na pitanje odakle su, ne odgovaraju sa imenom sela, već kažu da su iz Levača, što jasno ukazuje na jak osećaj pripadnosti ovom području. Oblast je isključivo ruralnog karaktera sa izvanrednim prirodnim uslovima za razvoj različitih oblasti ruralne ekonomije, pa je i iz tog razloga vrlo uniformna i koherentna. Teritorija se graniči sa gradovima Kragujevac, (25 km, severo-zapad), Kraljevo (zapad), Jagodina (30 km, severo-istok) i opštinama Varvarin, 30 (km istok i jugoistok) i Trstenik (30 km, jug).

Prirodne granice teritorije LAG-a čine dve planine, Juhor i Gledičke planine. Sa zapada se uzdižu visoki obronci Gledičkih planina, a sa jugoistoka pribrežje planine Juhor. Ove dve planine prave takozvani „**levak**“ po kome je i ovo područje dobilo ime Levač“. Gledičke planine, na čijim obroncima se prostire Levač, pružaju se u pravcu Trstenika na jugu i Kragujevca na severu (dužinom od 35-40 km), zatim Rekovca na istoku i Gruže na zapadu. Najviši vrh je Samar (922m) koji se nalazi na teritoriji Levača.

1.1.2. Broj jedinica lokalne samouprave i naselja

Teritorija LAG Levač obuhvata 37 naseljenih seoskih mesnih zajednica, koje čine celokupnu teritoriju opštine Rekovac sa 32 seoske mesne zajednice i teritoriju Grada Kragujevca sa 5 seoskih mesnih zajednica, koje se teritorijalno naslanjaju na opštinu Rekovac.

Tabela 1. Pregled naseljenih mesta na teritoriji LAG Levač

Redni broj	Naselje	Grad/Opština	Redni broj	Naselje	Grad/Opština
1.	Bare	Rekovac	20.	Nadrlje	Rekovac
2.	Belušić	Rekovac	21.	Oparić	Rekovac
3.	Beočić	Rekovac	22.	Prevešt	Rekovac
4.	Bogalinac	Rekovac	23.	Rabenovac	Rekovac
5.	Brajinovac	Rekovac	24.	Ratković	Rekovac
6.	Velika Kruševica	Rekovac	25.	Rekovac	Rekovac
7.	Vukmanovac	Rekovac	26.	Sekurić	Rekovac
8.	Dobroselica	Rekovac	27.	Sibnica	Rekovac
9.	Dragovo	Rekovac	28.	Siljevica	Rekovac
10.	Županjevac	Rekovac	29.	Tečić	Rekovac
11.	Kavadar	Rekovac	30.	Ursule	Rekovac
12.	Kalenički Prnjavor	Rekovac	31.	Cikot	Rekovac
13.	Kaludra	Rekovac	32.	Šljivica	Rekovac
14.	Komarane	Rekovac	33.	Velika Sugubina	Kragujevac
15.	Lepojević	Rekovac	34.	Velike Pčelice	Kragujevac
16.	Lomnica	Rekovac	35.	Gornja Sabanta	Kragujevac
17.	Loćika	Rekovac	36.	Donja Sabanta	Kragujevac
18.	Maleševo	Rekovac	37.	Dulene	Kragujevac
19.	Motrić	Rekovac			

1.1.3. Stanovništvo

Prema zvaničnom popisu iz 2011. godine teritorija LAG Levač ima 37 naseljenih mesta u kojima živi ukupno 13.220 stanovnika.

Tabela 2. Pregled broja stanovnika po seoskim MZ na teritoriji LAG Levač - 2011. godina

Naselje	Godina popisa stanovništva - 2011							
Bare	255	232	182	165	142	101	77	65
Belušić	1317	1307	1344	1253	1188	1071	934	808
Beočić	1023	1014	979	895	733	544	467	363
Bogalinac	679	629	520	426	331	214	163	118
Brajinovac	471	481	418	369	322	260	221	215
Velika Kruševica	744	734	633	547	457	329	289	247
Vukmanovac	968	974	825	761	767	572	477	358
Dobroselica	344	350	324	226	121	71	36	16
Dragovo	2333	2324	2093	1854	1608	1319	1125	883

Županjevac	883	869	823	697	630	533	464	412
Kavadar	1069	1050	856	742	633	535	456	359
Kalenički Prnjavor	307	313	310	286	251	191	154	145
Kaludra	842	849	811	674	583	450	327	285
Komarane	595	576	515	456	388	301	254	187
Lepojević	505	551	541	518	471	414	362	302
Lomnica	465	483	430	356	287	240	186	143
Ločika	1035	1130	1057	950	836	623	519	417
Maleševo	260	249	242	204	201	175	146	115
Motrić	444	428	351	329	282	209	175	136
Nadrlje	633	649	647	574	442	331	229	155
Oparić	1760	1797	1646	1486	1442	1123	963	847
Prevešt	815	820	791	714	596	448	438	259
Rabenovac	248	234	191	169	146	107	128	91
Ratković	1335	1312	1151	916	745	522	461	344
Rekovac	1510	1674	1467	1685	1751	1886	1930	1587
Sekurič	2389	2322	2114	1815	1497	1059	816	602
Sibnica	735	702	601	493	404	297	234	212
Siljevica	757	736	645	501	328	229	165	121
Tečić	1217	1186	1078	955	860	767	660	553
Ursule	903	959	885	761	640	499	380	294
Cikot	798	799	701	611	501	379	258	197
Šljivica	362	352	349	322	294	216	157	135
Velika Sugubina	706	725	671	557	440	351	284	226
Velike Pčelice	2145	2104	1890	1579	1302	859	678	498
Gornja Sabanta	1203	1254	1221	1113	1045	918	869	748
Donja Sabanta	1210	1122	1033	932	856	801	685	540
Dulene	1155	1139	987	716	450	287	224	153
UKUPNO	34520	34429	31322	27607	23970	19231	16291	13220

Izvor: Republički zavod za statistiku

Gustina naseljenosti na teritorija je 26,86 stanovnika po km², što ovu teritoriju svrstava u male, homogene i socijalno kohezivne ruralne sredine. Teritorija LAG Levač je teritorijalno organizovana u 37 naselja, u kojima broj stanovnika varira od 16, koliko ih je u selu Dobroselica, do 1.587 koliko živi u naselju Rekovac. Od 37 naselja, svega 1 naselje ima više od 1.000 stanovnika, dok preko 500 stanovnika imaju 7 naselja.

1.1.4. Reljef

U reljefu LAG-a izdvajaju se dve prirodne celine: ravničarski deo koji se prostire na površini od oko 3720 ha i brdsko-planinski deo, površine 37000 ha (približne procene). Na teritoriji se ističu sledeći tektonski oblici: Juhor (stara gromadna planina), Gledičke planine (mlade venačne planine) i Levačka kotlina spuštana između pomenutih planina koja predstavlja granicu između starih rodopskih i mladih dinarskih planina. Od fluvijalnih oblika reljefa veći značaj imaju doline Kaleničke, Županjevačke i Dulenske reke, a manji doline Lomničke, Dobroseličke i Kruševičke reke. U Levču posebno na

Gledićkim planinama, zastupljeni su svi vidovi erozije zemljišta sa vododerinama i jarugama, a izražena je i pojava klizišta sa urvinama.

1.1.5. Planine

Gledičke planine, na čijim obroncima se prostire Levač, pružaju se u pravcu Trstenika na jugu i Kragujevca na severu (dužinom od 35-40 km), zatim Rekovca na istoku i Gruže na zapadu. Prosečna širina Gledićkih planina iznosi oko 20 km i ove planine zauzimaju površinu od oko 800 km². Osim što ove planine zauzimaju veliko prostranstvo, one su, pored Rudnika, najviše u Šumadiji. Najviši vrh je Samar (922 m). Deo Gledićkih planina koji zauzima prostor LAG-a najviše karakterišu brojne živopisne klisure koje stvaraju Kalenička, Županjevačka i reka Dulenka.

1.1.6. Vode

Geološko-pedološki sastav Levča, pretežno od vododržljivih stena, imao je poseban uticaj na formiranje brojnih površinskih tokova od kojih su važniji Kalenička, Županjevačka i Dulenska reka. Kalenička reka teče od Gledićkih planina na zapadu, ka Velikoj Moravi na istoku, sve do Varvarina, dok Dulenka i Županjevačka reka teku od Gledićkih planina na zapadu do Dragoševca na istoku, gde se ulivaju u Lugomir. Na teritoriji LAG-a postoji znatan broj izvora i četiri mala jezera - u Preveštu, Dulenu, Opariću i Dragovu.

Pomenuti vodotokovi leti najčešće presuše ili imaju malu količinu vode. Najveći značaj imaju vode Dulenske i Županjevačke reke koje se u letnjem periodu intenzivno koriste za navodnjavanje. Za potrebe navodnjavanja stvoreno je veštačko Dragovačko i Dulensko jezero. Široke aluvijalne ravni reka i rečne terase predstavljaju najznačajnije rezervoare podzemnih voda.

Na teritoriji LAG-a ne postoje izgrađene višenamenske akumulacije, iako postoji namera da se izgradi jedna veća veštačka akumulacija koja bi u znatnoj meri doprinela korišćenju vodnih resursa za navodnjavanje poljoprivrednih površina i snabdevanje stanovništva pijaćom vodom.

1.1.7. Klima

Na području LAG Levač vlada umereno-kontinentalna klima, dok u nižem, zaklonjenom delu, vlada župska klima. Padavine u Levču su neravnomerno raspoređene i po mesecima i po pojedinim mestima. Tokom godine najviše padavina u proseku padne u višem, zapadnom delu (sela Županjevac, Dulene, Velike Pčelice), nešto manje u središnjem delu (Rekovac, Tečić, Belušić, Dragovo), a najmanje u istočnom (Loćika). Levač je pretežno zaklonjen planinama pa u njemu vetrovi nisu tako česti i slabijeg su intenziteta. Od vetrova dominira severozapadni koji najčešće donosi padavine za razliku od južnog vetra koji donosi toplije uticaje.

- Najhladniji mesec - januar - prosečna temperatura +0.5°C
- Najtopliji mesec - jul - prosečna temperatura +27°C
- Prosečna godišnja temperatura - +11.5°C
- Najvlažniji mesec - decembar - prosečna vlažnost 79%
- Najsušniji mesec - septembar - prosečna vlažnost 39%
- Prosečne godišnje padavine - 550 l/m²
- Broja dana sa preko 25°C - 92

- Broj dana sa jako niskom temperaturom (ispod nule) - 96
- Broj dana pod snegom - 34 (najviše u januaru)
- Najviše padavina - mesec jun - prosek 831 l/m²
- Najmanje padavina – mesec februar - prosek 321 l/m²

1.1.8. Rude

Teritorija LAG-a je u prošlosti privlačila pažnju privrednika i geologa, zainteresovanih za moguće iskorišćavanje prirodnih mineralnih resursa, posebno nemetalnih. U središnjem delu teritorije opštine Rekovac utvrđeno je prisustvo kvarcnog peska. Na padinama Gledičkih planina prisutne su različite stene: grabovi, dijabazi, granitoidi i krečnjaci. U širem području Juhora, na jugu i severu, razvijene su metamorfne stene: gnajsevi, migmatiti, amfibloiti i dr. Sve ove stene mogu se koristiti u raznim granama privrede bilo u rovim stanju ili prerađene tj. poluobrađene. Na južnoj strani teritorije LAG-a tokom 2020. godine u okviru istraživanja, pronađena je ruda litijum u neposrednoj blizini sela Sibnica.

Od metalnih pojava registrovana su nalazišta nikla, bakra, kobalta, vanadijuma i to između sela Dragova, Sibnice, Kaludre i Lepojevića. Za razliku od metalnih sirovina, nemetalne su mnogo više rasprostranjene i znatno raznovrsnije. Pronađene su pojave grafita južno od Sekuriča, pegmatita na Juhoru, kvarca južno od Rekovca, tufova i laporca severozapadno od Rekovca u velikoj Kruševici, kvarcnog peska u okolini Ursula i Belušića i majdana - tehničko građevinskog kamena zapadno od Motrića.

1.1.9. Mineralne i geotermalne vode i izvorišta

Verifikovanih nalazišta mineralnih i geotermalnih voda, kao površinskih izvora, na teritoriji LAG-a ima u malom broju, kao što je izvor kiselih voda u Orašju. Određene studije nagoveštavaju postojanost geotermalnih voda, ali na dubini većoj od 400 metara. U ovom pravcu nisu vršena nikakva početna istraživanja, kao ni ispitivanja mineralnih sirovina zbog nedostatka sredstava. Izvorišta vode zdrave pijaće vode ima u znatnom obimu, a posebno treba istaći izvorišta u blizini manastira Raletinac, izvor «Govor voda», Zmajevac u Velikim Pčelicama, Hajdučka voda u Dulenima, izvorišta u selu Ursule i Tečiću. Izvorišta imaju dovoljne količine vode, ali su prilazi i okolina neuređeni i zahtevaju intervenciju kada je u pitanju infrastruktura uređenje okoline i zaštita izvorišta. Navedena izvorišta imaju i značajan turistički potencijal koji je potpuno neiskorišten.

1.1.10. Životna sredina

Iako teritoriju LAG-a odlikuju izuzetno geografski predeli, veliki broj divljih deponija utiče kako na zagađenje zemljišta, tako i na degradaciju lokalnih vodotokova. Ova pojava zahteva sprovođenje aktivnosti na evidenciji divljih deponija, njihovoj sanaciji, ali i rešavanju pitanja odlaganja otpada na duži rok. Organizovanim prikupljanjem otpada obuhvaćeno je 80% stanovništva. Otpad se ne razvrstava na mestu nastanka već se kućni otpad meša sa ostalim otpadom koji se odlaže u kontejnere, a zatim na deponiju. Pojedina sela nisu obuhvaćena organizovanim prikupljanjem otpada i u tim selima ne postoje kontejneri, pa se javlja problem divljih deponija. Rečni vodotokovi, pre svega reke Dulenka, kao i obale jezera u Dragovu i Dulenima su takođe u jednom delu zagađene otpadom.

U planu aktivnosti LAG-a su pored uređenja i čišćenja obala i vodotokova reka i jezera i preko potrebno informisanje javnosti, putem TV, novina, tribina, flajera..., i edukacija stanovnika, đaka i penzionera i ostalih članova zajednice o značaju zaštite životne sredine.

1.1.11. Infrastruktura

Teritorija LAG-a nema železničku infrastrukturu niti veće vodene tokove koji bi omogućili vođeni saobraćaj, pa je putna infrastruktura jedina koja omogućava prevoz putnika i robe i obavljanje svakodnevnih aktivnosti.

Povezanost sa susednim velikim gradovima i opštinama je dobra, ali veliki problem predstavljaju dotrajali putevi koji se slabo održavaju. Ukupna dužina puteva iznosi 201 km, od toga 153 km sa savremenim kolovozom. Javne puteve čine državni putevi II reda i opštinski putevi, dok državnih puteva I reda nema. Nekategorisane puteve čine seoski, poljski i šumski putevi. Svi putni pravci na teritoriji su u lošem stanju zbog neredovnog i skupog održavanja, nemara u čišćenju kanala i propusta, usled čega dolazi do prodora površinskih voda na kolovoznu infrastrukturu.

Tabela 3. Pregled javnih puteva na teritoriji LAG-a

Godina	Ukupno (km)	Savremeni kolovoz (km)	Državni putevi I reda (km)		Državni putevi II reda (km)		Opštinski putevi (km)	
			Svega	Savremeni kolovoz	Svega	Savremeni kolovoz	Svega	Savremeni kolovoz
2012	201,55	153,42	-	-	97,7	87,19	103,85	66,23

Izvor: Lokalne samouprave

Nedostatak finansijskih sredstava glavni je limitirajući faktor za planiranu izgradnju prioriternih, ekonomski opravdanih putnih pravaca. Putevi za Kragujevac, Kruševac, Kraljevo, Varvarin i Jagodinu vode preko teritorije LAG-a. Treba imati u vidu da bi se izgradnjom/rekonstrukcijom navedenih putnih pravaca značajno unapredila saobraćajna infrastruktura i poboljšala efikasnost saobraćaja u centralnoj Srbiji.

Na teritoriji LAG-a ne postoje izgrađene višenamenske i mini akumulacije. Stanovnici jednog dela teritorije se uglavnom snabdevaju vodom iz bunara na lokalitetu Donje polje. Izvedena su četiri bunara od kojih jedan radi, drugi sa smanjenim kapacitetom, dok ostala dva imaju 14 l/s što je nedovoljno za normalno snabdevanje vodom. U opštini postoji veliki broj direktnih korisnika vodovodne mreže i svi imaju probleme usled restrikcija u letnjem periodu. Restrikcije se javljaju zbog zastarelosti opreme i čestog ispadanja iz sistema elektro-mreže, kao i smanjenog kapaciteta protoka pijaće vode.

Teritorija opštine Rekovac pretežno pripada slivu reke Lugomir i manjim delom slivu Kaleničke reke. Reka Lugomir nastaje posle sastava Dulenske i Županjevačke reke. Gornji deo sliva Dulenske reke, koji je i najbogatiji vodom, pripada Kragujevcu. Snabdevanje stanovništva vodom može biti u potpunosti zadovoljeno kvalitetnim površinskim vodama koje nastaju u gornjim delovima posmatranih slivovava, a delimično, u manjoj meri, i podzemnim vodama. To se pre svega odnosi na već istraživane mogućnosti formiranja akumulacije na reci Dulenki u području brda „Glaveja“. Seoska domaćinstva uglavnom koriste sopstvene bunarske izvore za snabdevanje pijaćom vodom, a pouzdanih informacija o kvalitetu vode na seoskom području nema. Na postojeću kanalizacionu mrežu priključeno je 2400 domaćinstava i to uglavnom na teritoriji opštine Rekovac. Ukupna dužina primarne kanalizacione mreže iznosi 20 km, dok je mreža kišne kanalizacije u dužini od samo 5 km.

1.1.12. Istorija

Levač se kao župa pominje već u poveljama Simeona Nemanje i Stefana Prvovenčanog u manastiru Hilandar, krajem XII i početkom XIII veka, kao i u žitiju Svetog Simeona (Nemanje) od Save Nemanjića. Prema ovim navodima, Levač je ulazio u sastav države velikog župana Stefana Nemanje. Staro srpsko selo Rekavice prvi put se pominje u pisanim izvorima turskog načelstva i poreskim dokumentima 1595. godine kao Rakovac. Posle oslobođenja od Turaka, Rekovac je postao deo kneževine Levač u sastavu Jagodinske nahije.

U srpskoj istoriji Levač se pominje krajem XII veka, za vreme vladavine Stefana Nemanje koji je 1183. godine od Vizantinaca oslobodio Levač, Lepenicu i Belicu. Postoji nekoliko tumačenja naziva Levač. Po jednom predanju naziv je dat po položaju – naselje se nalazi sa leve strane Velike i Zapadne Morave. Pominje se da je tom nazivu "kumovao" knez Lazara. Ovo tumačenje je prihvatljivo zbog položaja, Levač se nalazi sa leve strane Morave, ali je neprihvatljivo da potiče od kneza Lazara koji je živio u XIV veku, s obzirom da se Levač pominje još u XII veku.

Po drugom tumačenju Levač je tako nazvan jer je okružen i zaklonjen planinama ili, kako se u narodu kaže, „levačan”. Treće tumačenje imena poziva se na izgled kraja. Naime, Levač oivičen planinama, posmatran sa visine liči na veliki levak, a modifikacijom reči levak nastao je Levač. Poslednje, četvrto tumačenje kaže da je Levač kraj poznat po voćnjacima i vinogradima, a za često pretakanje rakije i vina koristio se levak te je, modifikacijom te reči, nastao Levač.

Na teritoriji Levča se nalazi 70 praistorijskih i antičkih lokaliteta, preko 20 srednjevekovnih spomenika, blizu 60 spomenika i spomen obeležja novije istorije. Najpoznatija su naselja iz neolita u podnožju brda Blagotin i sedam srednjovekovnih gradova čime se potvrđue kontinuirano prisustvo društveno organizovanih zajednica u Levču. Treba istaći i Stari grad – Županjevac - prestonicu kneza Lazara, građevinu od velikog istorijskog značaja. Kod naselja Županjevac (u blizini manastira Kalenić) nalaze se ostaci tri utvrđenja - grada. Jedan je bio na brdu, poznatog imena - Straževica, drugi u samom mestu, a treći nešto južnije kod sela Prevešt. Sve su to bili antički gradovi koji su obnovljeni u srednjem veku. Nije nemoguće da je Županjevac bio sedište župana Nikole koji se često pominje u starim hronikama. Zvuči neverovatno da četiri grada oko Gledičkih planina nose naziv Jerinin grad.

1.1.13. Turizam

Turizam na teritoriji LAG-a nije razvijen u dovoljnoj meri u odnosu na prirodne, istorijske i geostrateške karakteristike. Brojni kulturno-istorijski spomenici, manastiri, planine, prirodne atrakcije, manifestacije, stari zanati, domaća tradicionalna hrana u ponudi seoskih domaćina, nude bogatu turističku ponudu za različite tematske grupe turista. Pored bogatog kulturno istorijskog nasleđa postoje brojni potencijali za razvoj različitih vidova turizma na teritoriji opštine Rekovac, seoskog, verskog, sportskog, lovnog, manifestacionog, dečijeg i obrazovnog. Međutim, svi navedeni potencijali u maksimalnoj meri nisu iskorišćeni i stavljeni u funkciju razvoja turizma i ekonomije lokalne zajednice.

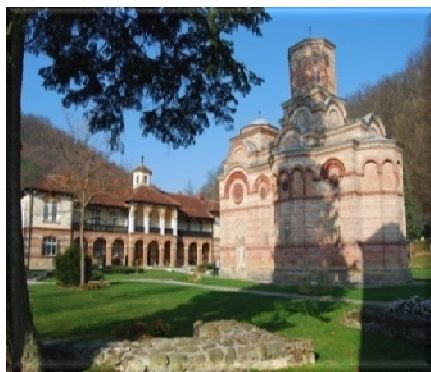
Najzapaženiji rezultati ostvaruju se u manifestacionom turizmu, posebno ako sagledamo manifestaciju „Prođoh Levač prodjoh Šumadiju“, koja se održava u kontinuitetu 50 godina i čuva tradiciju i kulturu levačkog kraja.

U prethodnim decenijama značajne rezultate u oblasti turizma ostvarivali su se i u lovnom i eko turizmu, međutim u poslednjoj deceniji i ovi rezultati su minimizirani. Razloga zbog kojih navedeni potencijali nisu iskorišćeni ima više:

- Ekonomska nerazvijenost teritorije (4 kategorija - izrazito nerazvijena opština Rekovac koja sa 32 sela čini teritoriju LAG-a);
- Nedostatak smeštajnih kapaciteta (do 2019. bilo je samo 1 kategorizovano seosko turističko domaćinstvo, od 2020 je 3 takvih domaćinstava sa ukupno samo 5 noćenja na godišnjem nivou);
- Nedovoljan broj ugostiteljskih objekata. Samo 1 ugostiteljski objekat sa smeštajnim kapacitetima je funkcionisao do 2018.godine. Od 2018.godine funkcioniše hotel «Levač» koji ima smeštajne kapacitete.
- Neumreženost institucija, organizacija i lokalne zajednice;
- Nedostatak finansijskih sredstava;

Verski turizam

Na teritoriji opštine nalazi se veliki broj turističkih lokacija koje pružaju mogućnosti dnevnih i višednevnih izleta kako domaćim, tako i inostranim gostima. Pored prirodnih lepota, tu su i značajne turističke lokacije koje pružaju mogućnosti upoznavanja sa istorijom, kulturom i starim i novim običajima našega naroda, odnosno nematerijalnim kulturnim nasleđem. Najzanimljivije turističke lokacije kako zbog svojih kulturno-istorijskih vrednosti su: Manastir Kalenić, Manastir Preradovac, Denkovac, Sarinac, Raletinac, Lipar, Stari grad–Županjevac, Manastirak.

Manastir Preradovac, jedan od najstarijih kulturno-istorijskih spomenika na teritoriji Levača, posvećen je Stefanu Prvovenčanom, prepodobnom Simonu monahu, a nalazi se na 12 km udaljenosti od manastira Kalenić. Gradnja ovog hrama se vezuje za 12-13. vek i doba Nemanjića.

Manastir Lipar se nalazi na brdu Liparu, u selu Donja Sabanta, desetak kilometara od Kragujevca. Ovo selo i Lipar postali su šire poznati po srpskom romantičarskom pesniku i slikaru Đuri Jakšiću koji je ovde službovao 1865. i 1866. godine kao učitelj osnovne škole i gde je napisao čuvene pesme Na Liparu i Ponoć. Do 2007. godine je postojala i čuvena manifestacija posvećen ovom pesniku koja je okupljala veliki broj posetilaca i turista iz Srbije. U okviru aktivnosti LAG-a planirana je i revitalizacija ove manifestacije.

Crkva Svete Petke. Svakodnevno se mogu videti ljudi kako leže ili kleče na spomeniku koji se nalazi uz samu crkvu Svete Petke u Rekovačkom selu Siljevici. Meštani ovaj spomenik nazivaju Grobnica ali

niko tačno ne zna ko je tu sahranjen. Na ovom mestu ljudi iz raznih krajeva Srbije traže i nalaze pomoć protiv glavobolje, zubobolje, reume, a veruje se da na ovom mestu lek mogu pronaći i žene koje ne mogu imati potomstvo.

Stari grad - Županjevac je jedna od najznačajnijih građevina rimskog doba i srednjeg veka. Građevina je od velikog kulturnog i turističkog značaja. Grad je postojao još u doba Rimljana i bio je značajno vojno utvrđenje. Do sada je malo ispitan i istražen.

Lovni turizam

Još jedan potpuno neiskorišćeni potencijal, kao deo turističke ponude, predstavlja i lovni turizam. Lovni teren je pogodan, gotovo idealan za lov, prema mišljenju lovaca. Najraspostranjenija divljač je zec koji je zastupljen na svim lovnim terenima. Pored zeca, u ravničarskim predelima, lovi se poljska jarebica, prepelica, grlica, fazan i srneća divljač. U brdsko-planinskom području, ekološkoj bazi, pored srneće divljači prisutne su i divlje svinje. U poslednjih nekoliko godina bilo je između 5 i 6 dvodnevni poseta manjeg broja stranih lovaca, koji se nisu dugo zadržavali na teritoriji LAG-a, pre svega zbog:

- Nedostatka odgovarajućih smeštajnih kapaciteta, pre svega u seoskim domaćinstvima i lovačkim kućama;
- Nefunkcionalnosti lovačkih domova i kuća;
- Nepostojanje objekata za preradu mesa divljači;
- Neumreženosti institucija i NVO, pre svega udruženja žena koje pripremaju hranu, vinarija i turističke organizacije,
- Nedovoljno promocije i organizacije za posetu lovaca i članova njihovih porodica drugim turističkim sadržajima.

U akcionom planu LAG-a je projekat koji podrazumeva revitalizaciju ponude u sektoru lovnog turizma kroz adaptaciju i opremanje postojećeg objekta za smeštaj lovaca u Kaleniću, aktivniju promociju ovog vida turizma i umrežavanje sa drugim lovačkim udruženjima i turističkim agencijama koje u ponudi imaju lovni turizam. Realizacija projekta će se zasnivati na rezultatima i primeru dobre prakse „Međuopštinskog projekta za razvoj lovnog turizma u Šumadijskom okrugu“, koji je implementirala Regionalna agencija za ekonomski razvoj Šumadije i Pomoravlja. Nakon realizacije projekta, umrežavanja lovnog turizma sa drugim turističkim proizvodima i potencijalima, planira se višestruko povećanje broja domaćih i stranih lovaca koji posećuju lovišta na teritoriji LAG-a. U prve 3 godine plan je da se broj poseta lovaca poveća za 5 puta u odnosu na postojeće stanje.

Eko turizam

Levač je jedan od najpitomijih delova centralne Srbije. Prirodni potencijal su brežuljkasti predeli između Juhora i Gledičkih planina, čisti izvori, reke, klisure, lekovito bilje, divljač, što predstavlja visok potencijal za razvoj eko turizma. Inače, od desetak šumadijskih planina Gledičke se smatraju najlepšim, pre svega zbog njihovih prirodnih lepota, retkosti i znamenitosti. Deo Gledičkih planina koji zauzima teritoriju LAG-a, najviše karakterišu brojne živopisne klisure koje usecaju Kalenička i Županjevačka reka, kao i reka Dulenka.

Netaknuta priroda i prirodno bogatstvo, koji se ogledaju u čistim planinskim izvorima, najlepšim šumadijskim planinama, predstavljaju veoma dobru bazu za razvoj eko turizma. Da bi se ovi potencijali iskoristili neophodna su ulaganja zbog potencijalnog razvoja planinarenja i razvoja staza za pešacenje i biciklizam.

Na desnoj strani puta Belušić - Oparić, više od 150 godina svojim neobičnim izgledom privlači pažnju drvo stare jabuke u narodu ovog kraja poznato kao „**Gumeno drvo**“. Reč je o endemskoj jabuci, visokoj oko 3.5 m i isto toliko širokoj. Ona predstavlja ostatak stare flore i uspeva samo u određenim klimatskim uslovima. Svake druge godine rađa sitne plodove koje niko ne ubira. Ne zna se koliko je stara. Meštani susednih sela zaziru od ovog drveta jer ono za sebe vezuje priče i legende tragičnog kraja. Svakome ko je pokušao da ga poseče ili odlomi granu dogodila se nesreća.

Ne pokušavajući da proveriti da li su ovo samo legende ili je drvo zaista toliko moćno, direktor firme koja je asfaltirala put Belušić - Oparić odlučio je da se drvo ne poseče, kako je projektom bilo predviđeno, već je na toj deonici ostavljena krivina koja zaobilazi ovo drvo i ostavlja ga u životu da bude svedok priča i legendi koje o njemu kruže stotinama godina, a ujedno i da predstavlja znamenitost i turističku atrakciju Levča.

Izvor „**Govor voda**“ predstavlja neobičnu prirodnu retkost i atraktivnost ne samo u Levču, već i uopšte. Nalazi se na oko 700 m nadmorske visine na jugoistočnoj padini Velikog grada, vrha Gledićkih planina i na levoj dolinskoj strani Sibničke reke. Spada u kraške izvore-vrela. Ima zanimljivo kretanje vode podzemnim krečnjačkim pukotinama koje je praćeno snažnim žuborom i potmulom tutnjavom, pri čemu se dobija utisak kao da voda vri. Takodje, pre isteka ispod strmog krečnjačkog odseka, čuje se i nekakav glas, „brbljanje vode“, zbog čega je ovo vrelo i dobilo naziv „Govor voda“.

Voda vrela „Govor voda“ je veoma pitka i hladna, a po narodnom verovanju i priči meštana i posetilaca i lekovita, jer je izlečila brojnu decu koja nisu govorila.

Izvor „Govor voda“ poseti nekoliko hiljada turista i posetilaca godišnje iz različitih delova Srbije i susednih zemalja, ali je turistički potencijal koji ovaj i susedni lokaliteti poseduju potpuno neiskorišćen. Razlog je pre svega u:

- Nezaštićenom području oko izvora;
- Neuređenom prostoru oko izvora (ne postoje mesta za odmor i predah);
- Putni prilaz je neuređen i otežan (5 km šumskim putem je najbliži prilaz);
- Ne postoji organizovan prevoz do izvora;
- Signalizacija ne postoji, osim nekoliko pojedinačnih znakova koje su postavili lokalni meštani;
- Ne postoje kategorizovani smeštajni kapaciteti u seoskim domaćinstvima za posetioce koji žele da ostanu nekoliko dana sa porodicom;
- Gastronomska ponuda i drugi lokalni proizvodi iako postoje nisu dostupni posetiocima;

Lokalna zajednica i predstavnici organizacija i institucija koji su učestvovali u konsultacijama i sastancima tokom pripreme LSRR LAG Levač, predložili su da se projekat uređenja izvorišta „Govor

voda“ i povezivanje sa ostalom turističkom ponudom uključi u strategiju. Kao deo projekta posebna pažnja biće posvećena i izvoristima Zmajevac, Hajdučka voda i izvoristu u Ursulu. Projekat će imati značaj osim razvoja i umrežavanja turističke ponude, i razvoj svesti kod lokalnog stanovništva o očuvanju životne sredine.

Seoski turizam

Sela brdsko-planinskog tipa imaju izvanredne uslove za pružanje turističkih usluga i to su: Dulene, Velike Pčelice, Sibnica, Siljevica, Županjevac, Šljivica i Kalenički Prnjavor. Prirodni potencijal ovih sela je potpuno neiskorišćen za pokretanje aktivnosti u sektoru seoskog turizma.

Naseljeno mesto Kalenički Prnjavor i Dulene kao reprezentivi ovog dela turističke ponude poseduju sve pogodnosti neophodne za prerastanje u turistička naselja. U tom smislu je urađen regulacioni plan za Kalenički Prnjavor. Težište regulacionog plana je na zaštiti narodnog graditeljstva i tradicionalnih delatnosti, razvoju kulturnog, ekološkog, seoskog i manifestacionog turizma. U selu Dulene započete su aktivnosti na razvoju seoskog turizma, ali su rezultati još uvek minimalni.

Na teritoriji LAG-a postoji samo 3 kategorizovana seoska domaćinstva koja imaju zanemarljiv broj noćenja gostiju. Seosko turističko domaćinstvo „Kočin konak“ je do kraja 2019.godine bilo jedino kategorizovano seosko domaćinstvo. Kada je registrovano još 2 seoska domaćinstva za bavljenje turizmom, ali nisu imali turističke posete. Broj gostiju koji poseti seoska turistička domaćinstva je zanemarljiv, toliko da TO Rekovac nema u evidenciji da je bilo noćenja turista u seoskim turističkim domaćinstvima.

Ključni problemi u sektoru seoskog turizma koji će se kroz strategiju LAG-a rešavati su:

- Animiranje seoskog stanovništva
- Mapiranje potencijalnih seoskih domaćina
- Podrška u opremanju objekata za smeštaj turista
- Edukacija lokalnog stanovništva
- Umrežavanje turističkih proizvoda, potencijala i resursa (korparstva, naivnog slikarstva, gastronomije, vinarija, izvorista, nematerijalnog nasleđa kao što je „levačka šetnja“,...)
- Promocija seoskog turizma i domaćinstava.

Na razvoj seoskog turizma značajno je pomenuti i neophodna ulaganja u vidu očuvanja i nadgradnje starih zanata: izrada narodnih nošnji, proizvoda od pruća, izrada ćilima, stolnjaka, miljea i priprema tradicionalnih jela. Na teritoriji opštine postoje vinarije sa dugogodišnjom tradicijom obavljanja koje mogu da prošire svoju delatnost kroz pružanje usluga u seoskom turizmu ili vinskom turizmu.

Vinski turizam

U levačkom kraju proizvodnja grožđa i vina odvijala se odvajkada sa posebnom pažnjom i ljubavlju i koje se prema narodnom predanju posle svake berbe nosilo knezu Lazaru u Kruševac na probu.

Francuski humanista Brokijer na samom početku XV veka beleži da je ovuda putovao kroz lep i dobro naseljen kraj koji ima svega što je čoveku potrebno. Putopisac Dernšvam je 1555. godine proputovao ovim krajem i zapisao: "Predeo ispresecan brdašcima, zemlja lepa i plodna i da su tu odlični, lepi, niski, prostrani vinogradi koji su se veselo pružali kao oni od Beča pored Dunava i drugi dalje do Badena".

Potencijali za razvoj vinskog turizma su veliki posebno uključujući prirodne uslove i postojeće vinarije koje proizvode vino vrhunskog kvaliteta. Na teritoriji opštine postoje vinarije koje mogu biti nosioci vinskog turizma.

Vinogradi i vinarija Miletić nalazi se 18 km od Rekovca, u selu Oparić. U blizini se nalaze brojne turističke destinacije koje poseti veliki broj turista i koji imaju priliku da nakon obilaska ovih turističkih destinacija posete i ovu vinariju gde mogu probati vina dobijena od grožđa iz nadaleko poznatog levačkog vinogorja. Proizvodnja grožđa i vina u ovoj vinariji ima tradiciju dužu od 100 godina. Vinarija raspolaže sa 10 ha sopstvenog vinograda sa visokokvalitetnim vinskim sortama i podrumom sa modernom vinskom opremom u kome se primenjuje savremena tehnologija proizvodnje vina.

Sopstvenu sirovinску bazu u obliku plantažnih vinograda čine visoko kvalitetne sorte grožđa i to: rajnski rizling, šardone, merlot, cabernet sauvignon, crni burgundac, frankovka. U 2010. godini vina vinarije Miletić svojim kvalitetom pronašla su kupce i na japanskom tržištu. Nedaleko od Vinarije Miletić nalaze se i mnogobrojni spomenici kulture: Manastire Kalenić i Preradovac, kuću i stalnu postavku slika Janka Brašića, rodonačelnika naivnog slikarstva u Srbiji, Stari grad i "Govor vodu" izvor lekovite vode u selu Županjevaca, kao i najlepše školsko dvorište u Srbiji koje se nalazi u selu Sibnica.

Vinarski podrum Dacić se nalazi u selu Oparić, a proizvodnja grožđa i vina u ovoj vinariji ima porodičnu tradiciju dužu od nekoliko decenija. Vinarija raspolaže sa 8 ha sopstvenog vinograda sa visokokvalitetnim vinskim sortama i podrumom za proizvodnju vina. Godišnja proizvodnja belih vina je oko 12000 boca i to Romansa - rizling rajnski i 10000 boca crnog vina Romansa – merlot. Vinarija se nalazi na putu Oparić – Kalenički Prnjavor u kome se nalazi srednjevekovni manastir Kalenić koji je poznat i po tome što se u porti manastira održava nadaleko poznat sabor narodnog stvaralaštva "Prođoh Levač, prođoh Šumadiju". U blizini vinarije nalazi se i manastir Preradovac podignut u XIII veku.

Vinarija Levač - Vinarija Levač u Rekovcu osnovana je 1952. godine i nalazi se na magistralnom putu Kragujevac-Kruševac. Vinarija se bavi proizvodnjom grožđa, vina i rakija. Vinarija raspolaže sa 36 ha vinograda na kojima se gaje Chardonnay, Italijanski i Rajnski Riesling, Game, Cabernet Sauvignon i Cabernet Frank. Takođe raspolažemo sa 35ha šuma kao i 19ha građevinskog i ostalog zemljišta. Smeštajni kapaciteti Vinarije Levač su 3 miliona litara dok su kapaciteti punionice 6 miliona litara na godišnjem nivou.

Vinarija Lastar iz Sekuriča osnovana je 2013. godine na padinama planine Juhor. Vinarija sa proizvodnim kapacitetom od 150 000 litara vina i vinogradima sa 50.000 zasađenih sadnica dokazuje da je ozbiljan konkurent na vinskom tržištu ovog dela Evrope. Pored internacionalnih sorti koje će premijerno biti predstavljene našem tržištu, upravo posredstvom ove vinarije, posebna pažnja pokloniće se i domaćim sortama u narednom periodu. Francuski sertifikovani sadni materijal u kombinaciji sa najmodernijom tehnologijom i jedinstvenim sastavom zemljišta koje poseduje levačko vinogorje su dobar preduslov za visok kvalitet grožđa i vina. Lastar je mlada vinarija, ali je njen cilj da

sa stručnim timom, dobro uzgajanim vinogradima i savremenom tehnologijom pomeri granice i stvori jedinstveno vino koje će u budućnosti biti brend ne samo levačkog vinogorja već svih vinogorja naše zemlje. Posebna pažnja poklanja se Pinot noir, jedinstvenoj sorti koja karakteriše Vurgundiju, ali bi vrlo lako mogla da postane i glavni brend Levačkog vinogorja koji svojim zemljištem i klimom može da proizvede ovu sortu. Ova vinarija planira da u budućnosti proširi proizvodne kapacitete i nada se usponu vina i vinogradarstva u levačkom vinogorju koje bi sasvim sigurno moglo da bude ozbiljan konkurent na evropskom tržištu.

Turističko - kulturne manifestacije

Najznačajnija turističko - kulturna manifestacija je Sabor narodnog stvaralaštva i običaja pod nazivom "Prodoh Levač, prodoh Šumadiju". Prodoh Levač, prodoh Šumadiju je sabor sa tradicijom od 51 godine i jedna je od retkih smotri izvornog narodnog stvaralaštva. Ova turistička, kulturna, i etnološka manifestacija ima za cilj negovanje, oživljavanje i afirmaciju narodnog stvaralaštva i tradicije. Na saboru nastupa veliki broj kulturno-umetničkih društava iz Srbije i inostranstva. Svake godine se bira 'najbrk' Sabora, devojka sa najdužom pletenicom, lepotica Sabora kao i najlepša ženska i muška šumadijska narodna nošnja.

U okviru sabora organizuju se mnoge prateće manifestacije:

- Zlatne ruke Levča"
- Dani kneginje Milice"
- Jankovi dani – izložba slika naivnog slikarstva
- Zlatni glas Sabora – takmičenje pevača amatera
- Susreti pesnika
- Dečija likovna kolonija
- Promocija i izložba starih i retkih knjiga
- Izložba proizvoda starih i umetničkih zanata, domaće radinosti, meda i vina
- Takmičenje „zdravičara".

Festival zdrave hrane - Festival zdrave hrane predstavlja manifestaciju koja u velikoj meri doprinosi izgradnji svesti dece školskog uzrasta o očuvanju životne sredine i korišćenju zdrave hrane u ishrani. Manifestacija koja se organizuje u oktobru mesecu svake godine, pripremaju roditelji, učitelji i deca osnovnih škola. Karakteristika ove manifestacije je da se svake godine u drugom selu učenici okupljaju kako bi predstavili svoju kreativnost i dostignuća u pripremi starih tradicionalnih jela sa područja Levača koja su pripremale i njihove majke i bake. Poseban utisak na sve prisutne ostavljaju kreacije od voća i povrća vrednih majki, učiteljica i dece.

Smotra narodnog stvaralaštva dece Šumadije i Pomoravlja - Svake godine, u maju mesecu, u Rekovcu se tradicionalno održava smotra narodnog stvaralaštva dece Šumadije i Pomoravlja. Smotra je mesto na kome se predstavlja tradicija izvornosti i autentičnosti narodne kulture. Kroz pesmu, igru i

svirku se izražava iskonska potreba da se iskažu duh i lične stvaralačke sposobnosti, koje se prenose s kolena na koleno i tako čuva kultura svog naroda na najbolji način.

Smotra je takmičarskog karaktera, gde se takmičenje realizuje u dve kategorije: mlađi uzrast od prvog do četvrtog razreda i stariji uzrast od petog do osmog razreda. Najuspešnije kulturno-umetničko društvo predstavlja se na Republičkoj smotri u Ratini kod Kraljeva. Tog dana ulice Rekovca ukrašene su šarenilom i lepotom narodnih nošnji koju deca s ponosom nose i predstavljaju.

Uticaj ove manifestacije na lokalnu zajednicu i učenike je višestruki:

- neguje se tradicija u pripremi starih jela,
- razvija se kreativnost i ekološka svest kod najmlađe populacije,
- neguje se zdrav način života,
- učenici se odmore od svakodnevnih školskih obaveza,
- roditelji i ostali članovi lokalne zajednice aktivno učestvuju u organizaciji događaja.

Na kraju manifestacije nastupaju folklorne grupe učenika iz osnovnih škola predstavljanjem kulturnog i nematerijalnog nasleđa Levča čime manifestacija poprima i kulturološki karakter.

Pored navedene manifestacije posoji nekoliko manjih, od kojih treba posebnu pažnju posvetiti revitalizaciji manifestacije “Na Liparu” koja se održavala u spomen Đure Jakšića, koji je službovao u selima na teritoriji koju obuhvata LAG Levač i u kojima je nastala čuvena pesma “Na Liparu”. LSRR predviđen je projekat “Revitalizacija manifestacije “Na Liparu” u spomen stvaralaštva Đure Jakšića” u okviru kojeg će se angažovati šira lokalna zajednica.

1.1.14. Kulturna baština

Pored turističke ponude ovaj deo Srbije je svojevrsna kulturna riznica. Ovaj kraj poznat je po svestranim stvaraocima, prožet umetničkim vizijama proisteklim iz duhovnog nasleđa Srba i susednih hrišćanskih naroda, po etnografskim znamenitostima, narodnoj arhitekturi, folkloru i samoukim slikarima okupljenim oko slikarske kolonije naivnog slikarstva Janko Brašić. Kulturni život na teritoriji LAG-a ima dugu i bogatu tradiciju u raznim vidovima stvaralaštva. Danas se prepoznaje po manastiru Kalenić, naivnom slikarstvu Janka Brašića i njegovih sledbenika, po starim arheološkim nalazištima, staroj arhitekturi i „Saboru Prođoh Levač, prođoh Šumadiju“ koji ima tradiciju dugu 51. godinu.

Problemi u kulturi. U skoro svim selima u Levču ima malo omladine, pa stari nemaju kome da prenesu svoje kulturne običaje, tradiciju, narodnu baštinu. Kadrovi u amaterizmu skoro da ne postoje, izuzev kulturno umetničkih društava Levač, dece u selima koja se bave folklorom i grupe levačkih lejkaša. Nekada su domovi kulture bili uzor i ponos sela sa svojim izgledom i uređenjem, ali su danas uglavnom svi u zapuštenom stanju izuzev u nekoliko sela.

LSRR LAG kroz svoju implementaciju i predloge projekata pokušaće da pokrene niz kulturnih dešavanja uz veće angažovanje lokalne zajednice. Tu je pre svega planirano institucionalno unapređenje rada i tehničko opremanje kulturno umetničkih društava Levač i Velike Pčelice, u kojima je angažovan velik broj dece i roditelja. Očuvanje aktivnih kulturno umetničkih društava i grupa, ponovo aktiviranje neaktivnih i ugašenih folklornih grupa i stvaranje tehničkih uslova za njihovo funkcionisanje biće deo planiranih aktivnosti LAG-a na očuvanju tradicije i kulture Levča. Podrška očuvanju naivnog slikarstva na teritoriji LAG-a realizovaće se kroz projekat «Brendiranje i očuvanje naivnog slikarstva kao jedinstvenog nematerijalnog nasleđa Levča». U okviru projekta je pored opremanja prostorija planirana i škola naivnog slikarstva za decu i omladinu, kako bi se sačuvalo ovo jedinstveno nematerijalno nasleđe Levča.

1.1.15. Nematerijalno kulturno nasleđe Levča

Naivno slikarstvo – jedinstveno kulturno nasleđe Levča

Naivno slikarstvo u Levču vezuje se za rodonačelnika srpske naive **Janka Brašića** (1906 - 1994), poreklom iz Oparića, sela u opštini Rekovac. Oparić je jedino selo u Srbiji, koje je u trouglu triju svetinja (Kalenić Preradovac i Manastirak) iznedrilo preko trideset slikara i pesnika. Od sedam slikara osnivača Muzeja naive u Jagodini četiri su pripadala oparičkoj slikarskoj školi (Janko Brašić, Miroslav Marinković, Milosav Jovanović i Budimir Rajković). Sledbenici oparičke slikarske škole – članovi Udruženja likovnih umetnika Levča „Janko Brašić“, koju predvodi Miloš Lazić, sa Književnim klubom Levčana „Stefan Prvovenčani“ i Mesnom zajednicom Oparić, tradicionalno organizuju manifestaciju Sabora slikara i pesnika „Jankovi dani“ u Opariću.

Levački lejkaši

Specifično nematerijalno kulturno nasleđe Levča su lejkaši iz levačkih sela Tečić, Kaludra i Vukmanovac koji čine instrumentalnu grupu „Levač“.

Karakteristika ove grupe instrumentalista je što se njihovo muzičko umeće manifestuje kroz sviranje na lejnama, instrumentima napravljenim od tikve. Sviranje na ovim prastarim narodnim instrumentima je dugogodišnja tradicija u Levču. Lejkašku grupu je 1976.godine osnovao Sibin Slavković iz sela Kaludra, a danas ovom grupom rukovodi Predrag Blagojević zvan «Liker» iz sela Tečić. Više od tri decenije je kompozitor, majstor za izradu instrumenata, vođa orkestra i zdravničar na saboru narodnog stvaralaštva „Proдох Levač, proдох Šumadiju“

1.2. Privredne karakteristike područja LAG Levač

Proces privatizacije nije doneo zadovoljavajuće rezultate pa su gotovo sva preduzeća koja su funkcionisala i zapošljavala veliki broj stanovnika prestala sa radom nakon privatizacije. Nakon prestanka rada u brojnim preduzećima nakon privatizacije ostali su neiskorišeni proizvodni pogoni i hale. Pokretanje proizvodnje u postojećim pogonima i izgradnjom novih imaće efekat na lokalnu ekonomiju i društveno ekonomski razvoj isključivo ukoliko se investicija realizuje dugoročno. Svako kratkoročno pokretanje proizvodnje kao što je bilo slučajeva u prethodnim godinama, bez korišćenja lokalnih ljudskih i sirovinskih resursa neće imati bitnijih efekata na razvoj ekonomije na teritoriju LAGa.

Tekstilna industrija je imala dugu tradiciju u industrijskoj proizvodnji i imala značajan uticaj na razvoj ekonomije na teritoriji LAG-a. Međutim pogoni koji su se otvarali nakon 2000.godine su vrlo kratko radili i nisu ostavili dugoročnije pozitivne efekte u ekonomskom razvoju opštine. Jedino kompanija “Bebi Sana” koja se bavi proizvodnjom dečije konfekcije, uspešno funkcioniše od 1993. godine i obezbeđuje veliko tržište, kako u zemlji tako i u inostranstvu.

1.2.1. Poljoprivreda

Teritorija LAG-a je u potpunosti ruralna sredina koju karakterišu prirodna bogatstva, očuvana životna sredina i dominantna ruralna ekonomija u sektoru stočarstva, vinogradrstva, voćarstva, ratarstva, povrtarstva i pčelarstva. Posebno mesto zauzimaju i prateće oblasti koje se smatraju diversifikacijom poljoprivrednih aktivnosti: tradicionalno zanatstvo, seoski, verski, lovni i manifestacioni turizam, cvećarstvo, domaća radinost.

Voćarstvo je jedna od najproduktivnijih poljoprivrednih grana, što upućuje na mogućnost većeg korišćenja prirodnih potencijala koje poseduje teritorija LAG-a za unapređenje proizvodnje u ovom sektoru. Zahvaljujući velikom broju voćnih vrsta moguće je korišćenje brojnih lokacija i područja sa veoma različitim zemljišnim i klimatskim uslovima za voćarsku proizvodnju, pa i zemljišta slabijih fizičkih, hemijskih i drugih osobina, kao i zemljišta sa većim nagibom kojih ima u velikim površinama. Teritorija LAG-a poseduje izuzetne prirodne potencijale za razvoj voćarstva i znatan broj neiskorišćenih parcela koje mogu biti predmet podizanja novih voćarskih zasada.

Tabela 4. Broj gazdinstava prema veličini površine pod voćem i bobičastim voćem

	Ukupno		<0.5 ha		0.5<= ha <1		1<=ha<2		2<=ha<5		5<=ha<10	
	Površ (ha)	Broj gazd	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.
Ukupno	1651.53	2268	284.46	1098	415.76	616	538.35	406	377.34	142	35.62	6
Porodično gazdin.	1643.38	2264	284.26	1097	414.96	615	538.35	406	375.19	141	30.62	5
Pravno lice	8.15	4	0.20	1	0.80	1	0.00	0	2.15	1	5.00	1
Preduzetnik	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0

Izvor: Republički zavod za statistiku

Poslednju deceniju u oblasti voćarstva u Levču obeležila je povećana proizvodnja jagodičastog voća, pre svega kupine, koja predstavlja značajan izvor prihoda poljoprivrednim proizvođačima. Pokazalo se da ovi prostori pogoduju proizvodnji i ostalog jagodičastog voća, tj. maline i jagode.

Njihova rentabilna proizvodnja sve više privlači voćare tako da se, iz godine u godinu, površine povećavaju. Karakteristika ove proizvodnje je da se sa relativno malih površina zemljišta mogu ostvariti vrlo značajni prihodi. U proizvodnim zasadima poljoprivrednih proizvođača su i površine pod drugim voćem: višnja, kruška, trešnja, kajsija, breskva i dunja. Ovi zasadi su u znatnoj meri na manjim površinama u odnosu na jabuku i šljivu, ali prirodni potencijali i klimatski uslovi su pogodni za podizanje novih zasada i ovih voćnih vrsta. Posebno jer navedene voćne vrste pored prodaje u svežem stanju mogu se koristiti i za preradu i za dobijanje voćnih rakija. Preradom ovih voćnih vrsta značajno bi se doprinelo ekonomskom jačanju poljoprivrednih gazdinstava.

U strukturi voćarske proizvodnje, najznačajnije mesto, tradicionalno, pripada proizvodnji šljive. Ova proizvodnja se odvija na oko 3000 ha. U sortimentu šljive najzastupljenije su ekonomski najznačajnije sorte svih proizvodnih namena. Od komercijalnih sorti šljiva najzastupljenija je Stenlej kao tolerantna na „šarku“, ali je sortiment sve više usmeren prema drugim sortama koje imaju veću tržišnu vrednost (Čačanska rana, Čačanska rodna, Čačanska lepota ...). Zapostavljeno je sušenje šljive i ostalog voća iako je poznato da osušeno voće i povrće mogu da se koriste tokom cele godine i izvoze na inostrano tržište. Pored velikih, poželjne su i manje sušare za domaćinstva jer postoje različiti izvori toplotne energije kojima se koriste seoska domaćinstva.

Vinogradarstvo. Levačko vinogorje u orografskom smislu ima veoma povoljne uslove za gajenje vinove loze jer ga čine blagi nagibi istočnih, zapadnih i južnih ekspozicija i platoa. Umerena kontinentalna klima, zemljišni uslovi i udaljenost od industrijskih centara čine optimalni ekološki ambijent za gajenje visokokvalitetnih sorti grožđa. Vinogradarska proizvodnja u prošlosti je bila veoma važan činilac poljoprivredne proizvodnje. Gajenje vinove loze i proizvodnja vina na ovim prostorima, u Levačkom podrejonu, predstavljala je tradiciju Levča.

Tabela 38. Broj gazdinstava i površina prema veličini površine pod vinogradima

	Ukupno		<0.5 ha		0.5 ≤ ha <1		1 ≤ ha <2		2 ≤ ha <5		5 ≤ ha <10	
	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.
Ukupno	408.1	928	122.15	753	55.43	84	82.06	62	64.41	23	20.40	3
Porodično gazdin.	351.3	924	122.15	753	55.43	84	81.06	61	61.71	22	20.40	3
Pravno lice	54.14	3	0.00	0	0.00	0	1.00	1	0.00	0	0.00	0
Preduzetnik	2.70	1	0.00	0	0.00	0	0.00	0	2.70	1	0.00	0

Nastavak tabele 5: Broj gazdinstava i površina prema veličini površine pod vinogradima

	Ukupno		10 ≤ ha <20		20 ≤ ha <30		30 ≤ ha <50		50 ≤ ha <100		ha <100	
	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.	Površ. (ha)	Broj gazd.
Ukupno	408.1	928	10.5	1	21.28	1	31.86	1	0.00	0	0.00	0
Porodično gazdin.	351.3	924	10.5	1	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0
Pravno lice	54.14	3	0.00	0	21.28	1	31.86	1	0.00	0	0.00	0
Preduzetnik	2.70	1	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0

Izvor: Republički zavod za statistiku

Prema podacima RZS u 2012. godini 928 gazdinstava je imalo zasade pod vinovom lozom u ukupnoj površini od 408,1 ha. Najveći broj gazdinstava ima zasade do 0.5 ha i takvih gazdinstava je ukupno

753, što čini čak 81,4% svih gazdinstava koji imaju zasade vinove loze. Zasade na površinama između 0,5 i 1 ha ima 84 gazdinstava, odnosno 9,05%, a zasade između 1 i 2 ha ima 62 gazdinstva odnosno 6,68%. Zasade većih površina između 2 i 5 ha imaju 22 gazdinstva, što čini 2,48% gazdinstava, dok zasade iznad 5 ha imaju samo 6 gazdinstva.

Najznačajnije vinarije na teritoriji opštine su Vinarija Lastar u Sekuriču, Vinarija Levač, Vinarija Vinex Levački grozd, Vinogradi i vinarija Miletić, Vinarski podrum Dacić, Vinarija Simić, Vinarija Vulović i Podrum Stanojević. Potencijalne mogućnosti koje pruža područje opštine Rekovac za gajenje vinove loze su odlične, pa je u tom cilju potrebno dalje ulaganje u ovu oblast, pre svega u obnavljanje starih i podizanje novih savremenijih zasada, sa poboljšanjem asortimana iz čega bi proizašao određeni kvantitet praćen kvalitetom.

Pčelarstvo je grana koja poseduje veliki potencijal i koja pruža velike mogućnosti za razvoj ruralnih sredina na teritoriji LAG-a. Najveću podršku pčelarstvu na ovoj teritoriji pruža «Društvo pčelara Levač» koje u 2014. godini ima 29 članova od kojih je 28 muškaraca (96,6%) i jedna žena (3,4%), dok je prosečna starost članova 51,3 godine. Pčelinjak sele 3 člana društva (10,3%), a ne sele 26 (89,7%). Ukupan broj košnica članova društva je 4922, od kojih je DB 2662 kom, LR 2025 kom i kongresovka 235 kom. Prinos meda za 2018.godinu je bio oko 32500 kg.

Udruženja poljoprivrednika i tradicionalnih zanata

Na teritoriji LAG-a postoje i posluju 7 udruženja, od kojih su 2 udruženja poljoprivrednika, 2 zadruge i 3 udruženja tradicionalnih zanata.

Tabela 6. Pregled udruženja iz oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja

Naziv udruženja
Udruženje voćara i vinogradara „Levačko zlato“, Oparić
Udruženje odgajivača ovaca i koza „Zlatno runo“ Belušić
Udruženje odgajivača goveda simentalne rase „Levčanka“, Belušić
Udruženje pčelara „Levač“, Belušić
Udruženje žena „Zlatne ruke Levča“
Udruženje žena „Levčanke“
Udruženje žena „Slatki zalogaj“
Učenička zadruga srednje poljoprivredne škole
Zemljoradnička zadruga Napredak Lešnica

Izvor podataka – REDASP

Funkcionisanje udruženja i zadruge je nezadovoljavajuće zbog neaktivnosti i slabih rezultata rada, izuzev pozitivnog funkcionisanja udruženja tradicionalnih zanata. Iz navedenih razloga, merama i projektima u okviru LSRR predviđena je podrška udruženjima i zadrugama za pokretanje prerade, razvoj tržišta i promocije lokalnih proizvoda i umrežavanje sa ostalim institucijama u cilju zajedničkog nastupa i uključivanje u turističku ponudu Levača.

1.2.2. Preradni i skladišni kapaciteti

Na teritoriji LAG-a nedostaju značajniji preradni i skladišni kapaciteti, a nerazvijenost takvih kapaciteta u prošlosti i nedostatak u sadašnjosti predstavljalo je prepreku za povećanje proizvodnje na

prostoru Levča. Danas osim kapaciteta za primarnu preradu grožđa i vina ne postoje drugi preradni kapaciteti za voće, povrće, mleko i meso. Izgradnja preradnih kapaciteta u sektoru vinogradarstva imala je pozitivan odraz na razvoj vinogradarstva u ovom kraju, a istovremeno i na izgradnju kapaciteta u privatnom sektoru koji trenutno iznosi preko hiljadu vagona. Pored navedenih kapaciteta treba pomenuti i postojanje skladišnog kapaciteta “Tri klasa” sa kapacitetom od 700 tona u selu Sibnica, kao i hladnjače «Frigo Levač» u selu Šljivica i hladnjača za voće u selu Donja Sabanta. Potrebe za preradnim kapacitetima koji nedostaju i koji bi u znatnoj meri doprineli unapređenju ruralne ekonomije u celini, bez obzira da li su zanatskog ili industrijskog obima i stepena prerade su:

- preduzeća i zanatske radnje za preradu voća i povrća;
- sušare za voće, povrće i lekovito i začinsko bilje;
- proizvodnja vina, rakije i drugih alkoholnih pića od voća sa teritorije Levča;
- hladnjače i drugi skladišni kapaciteti.

Kako bi se delimično ublažili problemi u sektoru prerade, strategijom LAG-a u okviru mera i projektnih aktivnosti planirana je nabavka i opremanje malih preradnih kapaciteta za sušenje voća, povrća i lekovitog bilja. Korisnici su RPG, zemljoradnička zadruga, udruženje poljoprivrednika i učenička zadruga srednje poljoprivredno- veterinarske škole. Izgradnja preradnih kapaciteta mora se realizovati prateći moderne trendove i savremene zahteve, koristeći primere dobre prakse i standarde EU. U tom cilju je i predviđena nabavka sušara koja će koristiti solarnu energiju kao energent, što predstavlja inovativnost u sektoru prerade na teritoriji LAG-a.

1.2.3. Tradicionalni zanati

Korparstvo u Levču ima višedecenijsku tradiciju i predstavlja jedan od najstarijih zanata, koji su očuvani do današnjih dana. Početak korparstva u Levču se vezuje za kraj XIX veka za područje današnjih sela Dragovo, Tečić, Belušić i Vukmanovac. U selu Dragovo do pred kraj 80-tih godina prošlog veka više od stotinu porodica se bavilo izradom korpi od vrbovog pruća. Danas je ovaj zanat u selu Dragovo gotovo izumro, izuzev sela Belušić i Tečić gde još uvek postoje domaćinstva i registrovane preduzetničke radnje za izradu predmeta od vrbovog pruća. Pojedine zanatlije iz Belušića su sredinom 80-tih godina prošlog veka izvozili gotove proizvode u tadašnju SR Nemačku, 90-tih i Sloveniju, pa čak su se ovi proizvodi mogli naći i u JAT-ovim avionima koji su deljeni kao poklon putnicima. Proizvodi se izrađuju na stari i tradicionalan način od vrbovog pruća. Osim korpi od pruća postoji i više vrsta proizvoda koji se mogu dobiti u proizvodnom procesu: pleteni baloni za rakiju, korpe za kućne ljubimce, korpe za cveće, nameštaj, ostali predmeti za uređenje enterijera poslovnih i privatnih objekata, predmeti za prehrambene proizvode, garniture za sedenje, kao i drugi predmeti i proizvodi koji se mogu raditi po želji kupaca.

Tabela 7: Registrovani proizvođači korpi i drugih predmeta od vrbovog pruća

	Naziv / Ime proizvođača	Selo	Forma organizovanja proizvodnje
1.	Zoran Antić	Belušić	Preduzetnik
2.	Milomir Antić	Belušić	Preduzetnik
3.	Nebojša Janković	Belušić	Preduzetnik
4.	Radovan Jančićević	Belušić	Preduzetnik
5.	Butik korpica	Dragovo	Preduzetnik
6.	Adamović Plet	Belušić	Preduzetnik

Izvor: REDASP

Domaća radinost je razvijena u selima Levča. Za to su nazaslužnije članice udruženja žena sa teritorije LAG-a.

Udruženje žena “Zlatne ruke Levča” je osnovano 2012. godine, a članice udruženja većinom su iz sela Sibnica. Preovlađajuća delatnost ovog udruženja je pripremanje tradicionalnih jela, po čemu je ovo udruženje najprepoznatljivije. Osim pripremanja tradicionalnih jela, članice udruženja se bave i delatnostima iz oblasti domaće radinosti, heklanjem, vezom, tkanjem, izradom suvenira, izradom odevnih predmeta sa narodnim vezom. Udruženje je imalo nastupe na sajmovima i manifestacijama ruralnog karaktera na kojima je predstavljalo tradiciju Levča u oblasti pripreme tradicionalne hrane.

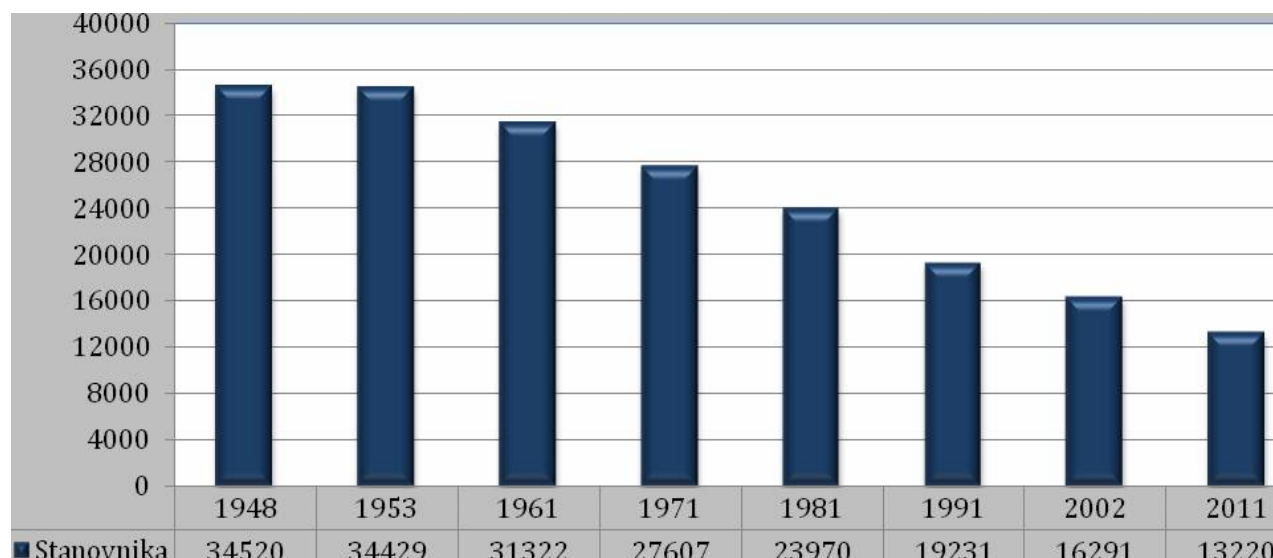
Udruženje žena „Levčanke“ kroz realizaciju aktivnosti radi na negovanju i očuvanje narodne tradicije, običaja, kulture i tradicionalnih zanata karakterističnih za seoske sredine. U planu udruženja su i promotivne aktivnosti na sajmovima i manifestacijama širom Republike Srbije, koje imaju za cilj upoznavanje javnosti sa tradicionalnim proizvodima, običajima i kulturom. Članice udruženja su žene različitog životnog doba, obrazovanja i socijalnog statusa (zaposlene, penzioneri, nezaposlene, domaćice).

1.3. Stanje i trendovi na teritoriji LAG Levač–demografske i socijalne karakteristike

1.3.1. Demografski trendovi

Prema poslednjem zvaničnom popisu stanovništva sprovedenom 2011. godine, teritorija LAG Levač je imala 13.220 stanovnika, što predstavlja umanjeње broja stanovnika za 61,7% u odnosu na rezultate popisa stanovništva sprovedenog 1948. godine.

Dijagram 1. Pregled broja stanovnika od 1948. do 2011.godine

Izvor: Republički zavod za statistiku

Iz priloženih podataka može se uočiti da je, tokom popisnih intervala, proces demografske regresije bio sve intenzivniji i još uvek traje. Glavni razlog ovakve demografske regresije teritorije LAG-a je u njenoj izrazito ruralnoj prirodi zahvaćenoj procesom ekonomskog nazadovanja, posebno tokom poslednjih 30 godina. Sve ovo je dovelo do migratornih kretanja stanovništva iz sela ka većim

privrednim centrima, pre svega onim u okruženju: Kragujevac, Kruševac i Jagodina. Na ovakav demografski bilans uticala je i druga komponenta demografskih procesa u vidu prirodne depopulacije.

Tabela 8. Pregled broja stanovnika MZ na teritoriji LAG-a u periodu 1948 - 2011. godina

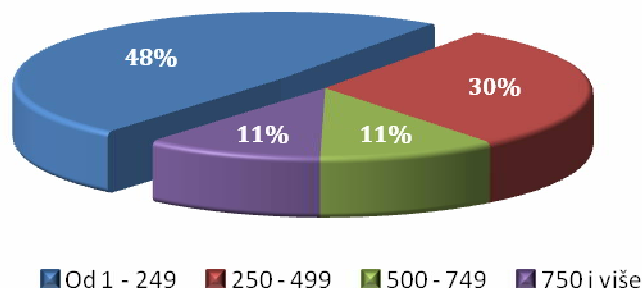
Naselje	Godina popisa stanovništva								Depo- pulacija (%)
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011	
Bare	255	232	182	165	142	101	77	65	74.0
Belušić	1317	1307	1344	1253	1188	1071	934	808	38.6
Beočić	1023	1014	979	895	733	544	467	363	64.5
Bogalinac	679	629	520	426	331	214	163	118	82.6
Brajinovac	471	481	418	369	322	260	221	215	54.3
Velika Kruševica	744	734	633	547	457	329	289	247	66.8
Vukmanovac	968	974	825	761	767	572	477	358	63.0
Dobroselica	344	350	324	226	121	71	36	16	95.3
Dragovo	2333	2324	2093	1854	1608	1319	1125	883	62.5
Županjevac	883	869	823	697	630	533	464	412	53.3
Kavadar	1069	1050	856	742	633	535	456	359	66.4
Kalenički Prnjavor	307	313	310	286	251	191	154	145	52.8
Kaludra	842	849	811	674	583	450	327	285	66.1
Komarane	595	576	515	456	388	301	254	187	68.6
Lepojević	505	551	541	518	471	414	362	302	40.2
Lomnica	465	483	430	356	287	240	186	143	69.2
Loćika	1035	1130	1057	950	836	623	519	417	59.7
Maleševo	260	249	242	204	201	175	146	115	55.8
Motrić	444	428	351	329	282	209	175	136	69.4
Nadrlje	633	649	647	574	442	331	229	155	75.5
Oparić	1760	1797	1646	1486	1442	1123	963	847	51.9
Prevešt	815	820	791	714	596	448	438	259	68.2
Rabenovac	248	234	191	169	146	107	128	91	63.3
Ratković	1335	1312	1151	916	745	522	461	344	74.2
Rekovac	1510	1674	1467	1685	1751	1886	1930	1587	+5.1
Sekurić	2389	2322	2114	1815	1497	1059	816	602	74.8
Sibnica	735	702	601	493	404	297	234	212	71.2
Siljevica	757	736	645	501	328	229	165	121	84.1
Tečić	1217	1186	1078	955	860	767	660	553	54.6
Ursule	903	959	885	761	640	499	380	294	67.4
Cikot	798	799	701	611	501	379	258	197	75.3
Šljivica	362	352	349	322	294	216	157	135	62.7
Velika Sugubina	706	725	671	557	440	351	284	226	67.98
Velike Pčelice	2145	2104	1890	1579	1302	859	678	498	76.78
Gornja Sabanta	1203	1254	1221	1113	1045	918	869	748	37,82
Donja Sabanta	1210	1122	1033	932	856	801	685	540	55.37
Dulene	1155	1139	987	716	450	287	224	153	86,75
UKUPNO	34520	34429	31322	27607	23970	19231	16291	13220	61.7

Izvor: Republički zavod za statistiku

U pogledu demografije, ova teritorija beleži vrlo nepovoljne tendencije koje se ogledaju u produbljivanju tri glavna demografska procesa: ukupna depopulacija (pad broja stanovnika), prirodna depopulacija (broj umrlih stanovnika prelazi broj živorođene dece) i demografsko starenje.

Broj stanovnika se smanjivao tokom posmatranog perioda konstantno i u svim seoskim mesnim zajednicam. U tabeli se vidi da od 37 naseljenih mesta samo jedno ima porast broja stanovnika u odnosu na 1948. godinu i to je varošica Rekovac, kojoj se broj stanovnika povećao za 5.1 %. Primer za negativan trend koji se odlikava kroz pad broja stanovnika je selo Dobroselica, gde je procenat depopulacije preko 95%, a najmlađi stanovnik ima 65 godina.

Broj stanovnika	Broj naselja
1 - 249	18
250 - 499	11
500 - 749	4
750 i više	4

Na teritoriji LAG-a, 18 naselja ima do 249 stanovnika što je 48% od ukupnog broja naselja, dok više od 750 stanovnika ima samo 4 naselja što čini samo 11 %.

U narednoj deceniji ukoliko se ne stvore uslovi za zadržavanje značajnog broja mladih, kao i povratak mladih i srednjodobnih stanovnika koji pre svih vode poreklo iz ovih sela, koja imaju do 250 stanovnika, ona će u narednih 20-tak godina ostati bez većeg broja stanovnika.

Kretanje broja stanovnika u narednim godinama na teritoriji LAG Levač može se posmatrati kroz kretanje broja stanovnika u regionu Šumadije i Pomoravlja. Za predviđanje broja stanovnika u Šumadiji i Pomoravlju može se koristiti više scenarija. Na osnovu analiza rađenih u studiji „Developed Policy Scenario for Šumadija and Pomoravlje districts” u okviru projekta “Making Migration Work for Development” – MMWD, koji je na teritoriji ova dva okruga imlementirala Regionalna agencija za ekonomski razvoj Šumadije i Pomoravlja, može se videti da će se u slučaju tkz. “scenarija sa nultim migracionim saldom” za Šumadiju i Pomoravlje, ukupan broj stanovnika smanjiti do 2030. godine za gotovo 11%. Nešto veći procenat odliva stanovništva biće u ruralnim sredinama kakva je i teritorija LAG Levač, što će znatno usloviti planiranje i razvoj ekonomskih aktivnosti.

U narednom periodu od 2020 do 2030. godine očekuje se trend ekonomskog rasta, priliva investicija usled ulaska Republike Srbije u EU, porasta zarada, porasta stopa aktivnosti i zaposlenosti, unapređenja ljudskog kapitala i smanjenja socijalne isključenosti. Bez obzira na pretpostavku relativno povoljnih okolnosti za ekonomski oporavak, trebalo bi imati u vidu da to ne bi značilo istovremeno i demografski oporavak na teritoriji LAG Levač. Demografski procesi su dugoročni i posledice prethodnih populacionih kretanja od 1953. godine koja ne mogu biti preko noći izbrisana.

Osnovna demografska izvesnost teritorije LAG-a je nastavak depopulacije i starenja. Međutim, proces može biti u narednim godinama usporen i stvoriti osnovu da se u daljoj budućnosti stvore preduslovi za demografski oporavak. Jedan od preduslova za smanjenje depopulacije u ruralnim

područjima LAG Levač je unapređenje kvaliteta života i razvoj ekonomskih aktivnosti. Diverzifikacija aktivnosti, pre svega razvoj ruralnog turizma, usluga i pokretanje prerade i proizvodnje tipičnih proizvoda su mogućnosti koje su na raspolaganju pre svega malim poljoprivrednim gazdinstvima, u smislu broja članova gazdinstva, veličine zemljišta koje obrađuju i stočnog fonda sa kojim raspolažu.

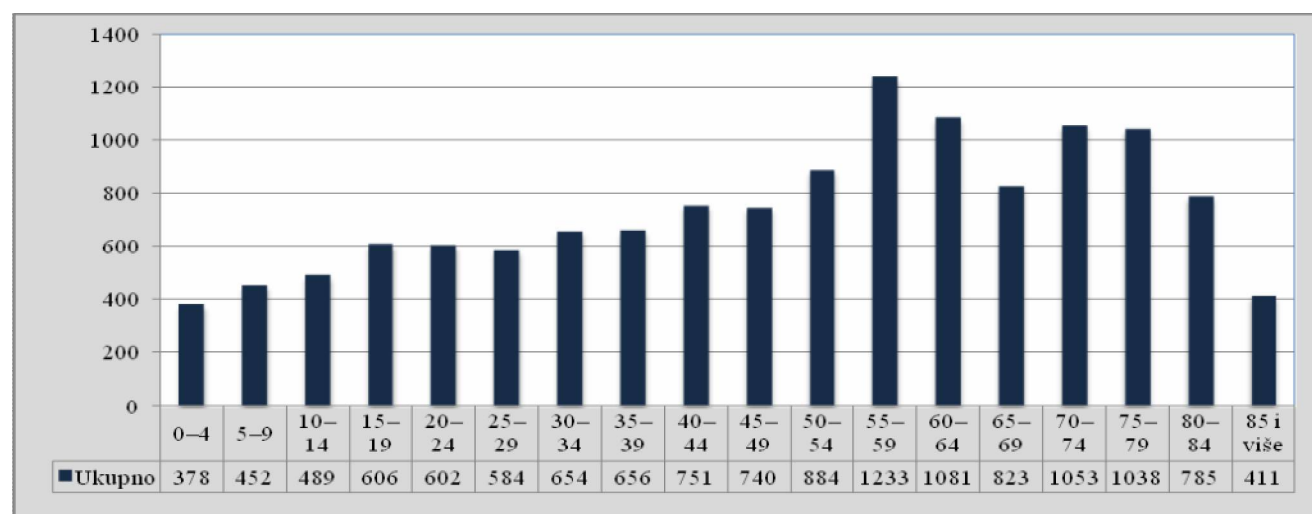
1.3.2. Starosna struktura stanovništva

Starosna struktura stanovništva formirana je pre svega, pod direktnim dejstvom fertiliteta, odnosno nataliteta, a proces starenja je, u najvećoj meri, uslovljen sekularnim padom nataliteta. Na starosnu strukturu stanovništva prema starosti uticali su i smrtnost u manjoj meri, odnosno migracije mlađeg stanovništva u znatno većoj meri.

Tabela 9. Starosna struktura stanovnika (Izvor: Republički zavod za statistiku – 2011.godina)

Godine starosti	Muško	Žensko	Ukupno	Godine starosti	Muško	Žensko	Ukupno
0 - 4	207	171	378	45 - 49	418	322	740
5 - 9	226	226	452	50 - 54	452	432	884
10 - 14	248	241	489	55 - 59	653	580	1233
15 - 19	306	300	606	60 - 64	527	554	1081
20 - 24	303	299	602	65 - 69	386	437	823
25 - 29	334	250	584	70 - 74	480	573	1053
30 - 34	360	294	654	75 - 79	442	596	1038
35 - 39	348	308	656	80 - 84	316	469	785
40 - 44	393	358	751	85 i više	125	286	411

Starosna struktura stanovništva pokazuje da se, tokom posmatranog perioda, najbrojnije grupacije stanovništva pomeraju od srednjih godina ka starijem stanovništvu. Prema popisu iz 2011. godine dominira grupacija stanovništva preko 75 godina starosti koja čini 16,8% ukupne populacije opštine.

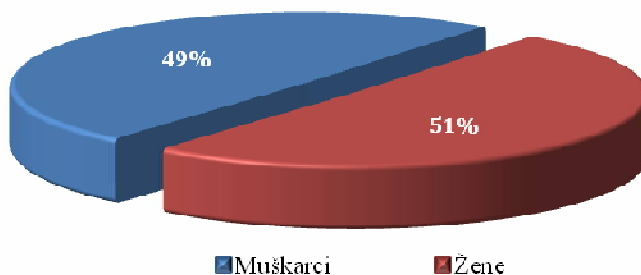

Izvor: Republički zavod za statistiku

Kontigent stanovništva mlađeg od 20 godina je u neprekidnom opadanju. Prema poslednjem popisu ova grupacija stanovništva zabeležila je pad u brojnosti od 59,4% u odnosu na popis sproveden 1971. godine. Sa druge strane, populacija opštine starija od 70 godina je u neprekidnom porastu i prema poslednjem popisu brojnost ove grupacije stanovništva uvećana je za 56,8% u odnosu na popis stanovništva sproveden 1971. godine.

1.3.3. struktura stanovništva prema polu

Posmatranjem polne strukture stanovništva, može se uočiti da je na poslednjem popisu stanovništva, ženska populacija bila nešto brojnija od muške. Prema poslednjem zvaničnom popisu stanovništva u 2011. godini, muškaraca je bilo 6524, dok je ženskog stanovništva bilo 6696. Posmatrano u procentima taj odnos po poslednjem zvaničnom popisu je 51 : 49 u korist ženske populacije.

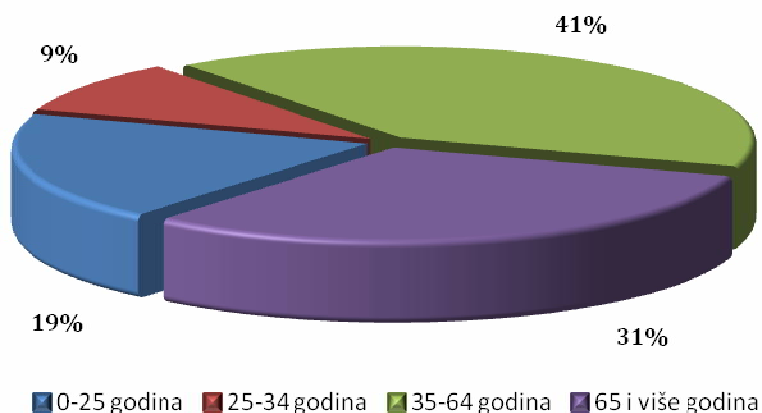

Izvor: Republički zavod za statistiku

1.3.4. Osnovni kontigenti stanovništva

Ruralna ekonomija je i u prethodnim godinama bila opterećena nepovoljnim starosnim sastavom radne snage u poljoprivredi kao dominantnoj ruralnoj delatnosti. Demografski faktor će i u buduću biti limitirajući za razvoj poljoprivrede, jer je sve malobrojniji priliv mladih generacija koji su nosioci ekonomskih aktivnosti na selu.

Mlada perspektivna, inovativna i fleksibilna radna snaga starosti 25-34 godine čini samo 9 % ukupnog stanovništva LAG Levač po poslednjem popisu iz 2011. godine, sa tendencijom daljeg smanjenja ovog procenta. To upućuje na činjenicu da će poljoprivreda kao dominantne ruralne delatnosti sve više slabiti, i ne može da biti jedina okosnica strateških opredeljenja na kojima će se zasnivati razvoj sela i seoske ekonomije, zanatske i profesionalne usluge i dr.).

Izvor: Republički zavod za statistiku

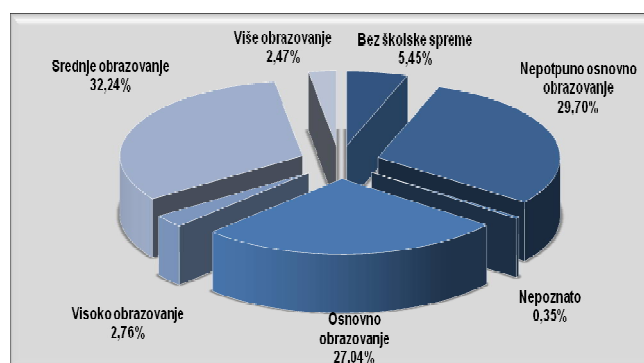
Neophodno je u okviru procesa diversifikacije ekonomskih aktivnosti razvijati i nepoljoprivredne delatnosti (stari i umetnički zanati, domaća radinstvo, trgovina, prerada primarnih poljoprivrednih proizvoda, seoski turizam, proizvodnja biogoriva, proizvodnja lekovitog i začinskog bilja, pčelarstvo, lične usluge, nega starih lica, ostale. Sa postojećim demografskim resursima i negativnim tendencijama

teško se može planirati intenziviranje komercijalne poljoprivredne proizvodnje u većem obimu, posebno ako se uključi i nedovoljno stručne i edukovane radne snage, što ostavlja mogućnost da se razmotre navedeni alternativni načini unapređenja ekonomskih aktivnosti na selu, u okviru trenutnog i očekivanog stanja demografskih resursa na teritoriji LAG-a.

1.3.5. Obrazovna struktura stanovništva

Obrazovna struktura stanovništva je izuzetno značajna za celokupni društveno ekonomski razvoj teritorije LAG-a. U prethodnim decenijama veliki broj mladih obrazovanih stanovnika opštine se odselio u veće industrijske gradove, ili su ostali u mestu studiranja, što se negativno odrazilo na celokupni razvoj. Lokalna samouprava Rekovac je u poslednjih nekoliko godina preduzela unačajne aktivnosti u cilju unapređenja obrazovne strukture stanovnika, pre svega kroz pokretanje Visoke škole strukovnih studija smeru voćarstvo i vinogradarstvo i razvojem infrastrukture kroz izgradnju Doma za smeštaj učenika.

Analizirajući obrazovnu strukturu stanovništva starijeg od 15 godina, uočava se da najveći je broj onih koji imaju srednje obrazovanje. Ova grupacija čini 32,24 % posmatrane populacije. Među stanovnicima opštine Rekovac starijim od 15 godina, 27,04 % ima samo osnovno obrazovanje, 29,70 % nepotpuno osnovno obrazovanje, dok više ili visoko obrazovanje ima svega 5,23 % stanovnika. Bez školske spreme je 5,45% stanovništva.

Izvor: Republički zavod za statistiku

1.3.6. Socijalna struktura

Broj korisnika socijalne zaštite raste na teritoriji LAG-a i to posebno u selima opštine Rekovac. Gotovo 9% od ukupnog broja stanovnika na teritoriji LAG-a su korisnici socijalne pomoći i zaštite. Statistički podaci o prosečnoj starosti stanovnika, pokazuju da broj starijih stanovnika raste u odnosu na mlađe grupacije, što ukazuje da će se broj korisnika socijalne zaštite i pomoći i dalje uvećavati. Prethodnih godina je na teritoriji opštine Rekovac osnovana služba „Pomoć u kući“ koju su obavljale geronto domaćice, ali ona se nije održala, tako da nije omogućeno pružanje neophodne pomoći velikom broju starih lica u prirodnom okruženju. Zbog toga se socijalna pomoć uglavnom svodi na direktnu materijalnu pomoć ugroženim domaćinstvima i licima, u okviru raspoloživih sredstava. Na teritoriji LAG-a koju pokriva Centar za socijalni rad iz Kragujevca, situacija je nešto povoljnija zbog pre svega organizovanije institucionalne podrške. Za osobe sa posebnim potrebama na teritoriji opštine Rekovac ne postoji dnevni boravak kako bi im se pružila dodatna stručna nega, kao i pomoć njihovim porodicama. Centar za socijalni rad u rešavanju problema i pružanju usluga ovoj kategoriji korisnika ima aktivnu saradnju sa lokalnom samoupravom, ali iz budžeta lokalne samouprave nema dovoljno novčanih izdvajanja za potrebe osoba sa invaliditetom. Problem predstavlja i stručni kadar jer nema psihologa, pedagoga i socijalnih radnika. U Centru za socijalni rad Rekovac svi ovi kadrovi su iz drugih opština. Osim Crvenog krsta, na teritoriji opštine Rekovac nema razvijenog nevladinog sektora koji bi se svojim aktivnostima bavio problemima osoba sa invaliditetom.

1.3.7. Organizacije, institucije i NVO

Pored udruženja poljoprivrednika i udruženja žena, podršku stanovništvu u razvoju i održavanju kulturnih, sportskih i drugih društvenih aktivnosti pružaju:

- KUD Levač
- Književni klub Stefan Prvovenčani
- Turistička organizacija opštine Rekovac i Grada Kragujevca
- Kulturni centar opštine Rekovac
- Ustanova Doma kulture opštine Rekovac
- Sportska organizacija i kancelarija za mlade

KUD Levač okuplja decu i mlade sa čitave teritorije Levča i osnovni cilj i je negovanje tradicije i kulture Levča. KUD nema svoje prostorije koje su privedene nameni ovog udruženja, već probe sprovodi u prostorijama Doma kulture. Nedostatak opreme i narodnih nošnji je jedan od problema sa kojim se ovo kulturno umetničko društvo suočava. Iz navedenih razloga u okviru LSRR predviđen je projekat jačanja instiucionalnih i tehničkih kapaciteta. Pored ovog KUD-a značajnu ulogu ima i folklorno društvo dece i omladine iz sela Velike Pčelice, koji su uključeni u navedeni projekat.

Književni klub Levčana „Stefan Prvovenčani” Oparić. Književni klub Levčana „Stefan Prvovenčani” formiran je 30. novembra 2003. godine, blagoslovom vladike šumadijskog Jovana. Članovi kluba su do sada imali preko 150 nastupa i osvojili više od 100 nagrada i pohvala na pesničkim manifestacijama i konkursima, objavili 7 knjiga i konkursom ušli u brojne zbornike poezije i kratkih priča. Klub broji 30 članova, različitih starosnih dobi i profila obrazovanja. KKL „Stefan Prvovenčani” do sada je izdao veliki broj dela. Klub organizuje Sabor slikara i pesnika “Jankovi dani” u Opariću, književne večeri, proslavu krsne slave Svetog Simona i jedan dan sedmodnevne književne kolonije “Svojnovo” u saradnji sa kulturološkim projektom “Juhorsko oko” koji obuhvata pet podjuhorskih opština.

Turistička organizacija opštine Rekovac i GTO Kragujevac imaju funkciju promocije i predstavljanja bogate turističke ponude. U okviru realizacije ovih ciljeva sprovode se aktivnosti koje podrazumevaju organizovanje informativno–propagandne delatnosti, izrada prospekata, zatim promocija turističke ponude na manifestacijama u zemlji, saradnja sa privrednim subjektima, kao i drugim turističkim organizacijama u Srbiji, organizacija i suorganizacija i marketinška podrška turističkih i kulturnih manifestacija.

Kulturni centar u Rekovcu je kulturna ustanova, osnova radi negovanja i zadovoljavanja kulturnih i obrazovnih potreba sredine u kojoj deluje. U njegovo postojanje i trajanje ugrađena su najznačajnija kulturna dešavanja i razne manifestacije značajne za teritoriju LAG-a. U cilju ostvarivanja opštih interesa u kulturi, Kulturni centar nastoji da omogući stvaranje uslova za podsticanje kulturnog i umetničkog stvaralaštva, podsticanje kulturnih izraza koji su rezultat kreativnosti pojedinaca, grupa, udruženja, organizacija, širenje i unapređivanje edukacije u oblasti kulture.

Ustanova Doma kulture opštine Rekovac. Dom kulture u Rekovcu je objekat u kojem se održava najveći broj kulturnih aktivnosti tokom godine. U njegovo postojanje ugrađena su najznačajnija kulturna dešavanja i razne manifestacije značajne za opštinu Rekovac. Dom kulture u Rekovcu stoji na raspolaganju svim ustanovama koje imaju potrebu da realizuju svoje aktivnosti, manifestacije, priredbe, književne večeri i predstave.

2. Analiza razvojnih potreba i potencijala područja na kojem se nalazi Partnerstvo

2.1. SWOT analiza

Drugi korak u analitičkom delu procesa izrade LSRR LAG Levač 2020 – 2023 jeste SWOT analiza koja se izradila kroz radioničarski rad.

SWOT analiza (interna i eksterna samoprocena lokalne zajednice) je metodološki alat koji je korišćen u cilju određivanja konkurentne pozicije teritorije LAG-a. Predstavljao je osnovni input za definisanje prioriteta i ciljeva, i to pre svega, deo analize koji se odnosi na slabosti. Evidentirane slabosti poslužile su kao osnova za kvalitetno planiranje razvoja, tako što su se definisali prioriteti i ciljevi, ukazivati na potrebu i način eliminisanja tih slabosti.

Tokom radionice na izradi SWOT analize posebna pažnja je posvećena sledećim pitanjima:

- Koji su to realni resursi i potencijali, da li su iskorišćeni i kako ih najbolje iskoristiti?
- Koji su to najbolji, ekološki i društveno prihvatljivi proizvodi sa ovog područja koji bi najviše mogli da koriste razvoj teritorije LAG-a?
- Na kom je nivou međuinstitucionalna i međusektorska saradnja?
- Kako se može unaprediti međusektorska i međuinstitucionalna saradnja?
- Kako poboljšati uslove za unapređenje ekonomskih aktivnosti uz korišćenje raspoloživih prirodnih i ljudskih resursa?
- Kako dugoročno unaprediti opštu sliku i prepoznatljivost teritorije Levača?

Nakon izrade SWOT analize, pristupilo se grupisanju komentara po značaju, tako što je izvršena je klasifikacija i prioritizacija ključnih snaga i ključnih slabosti kroz bodovanje, koje je kasnije poslužilo za finalno definisanje prioriteta i ciljeva LSRR. Svaki član radne grupe je bodovao 5 najkonkurentnijih snaga (sa 5,4,3,2,1 bodovima – 5 bodova najkonkurentnija snaga) i 5 najvećih slabosti (sa 5,4,3,2,1 bodom – 5 bodova najveća slabost koju najpre treba otkloniti). Rezultat bodovanja i prioritizacija snaga i slabosti su predstavljeni u tabeli po redosledu, tako da su najprioritetnije snage i slabosti predstavljene od broja 1.

Tabela 10. SWOT analiza teritorije LAG Levač

Snage	Slabosti
<ol style="list-style-type: none"> 1. Veliki broj prirodnih potencijala, istorijskih lokaliteta i arheoloških nalazišta za razvoj ekonomskih aktivnosti u sektoru turizma 2. Dobra sirovinna baza za razvoj malih prerađivačkih kapaciteta zasnovanih na preradi lokalnih poljoprivrednih proizvoda 3. Tradicija u voćarstvu i vinogradarstvu 4. Potencijal za povećanje ekonomskih aktivnosti u sektoru tradicionalnih zanata 5. Aktivna 3 udruženja žena (Zlatne ruke Levača, Slatki zalogaj i Levačanke) 6. Jedinstveno kulturno nematerijalno nasleđe – naivno slikarstvo (Oparička škola naivne umetnosti Janko Brašić) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Potpuno neiskorišćeni prirodni, istorijski resursi i potencijali i kulturno nasleđe teritorije LAG-a za razvoj turizma 2. Nedovoljno razvijena turistička infrastruktura (vidikovci, odmorišta, prateći sadržaji,...) 3. Nedostatak inicijative i zajedničkih i umreženih aktivnosti u cilju razvoja teritorijalnog identiteta Levača 4. Odlazak mladih zbog nedostatka mogućnosti za zapošljavanje, pokretanje sopstvenog biznisa i nedostatka društvenih aktivnosti 5. Nedovoljno malih prerađivačkih kapaciteta za preradu i stvaranje dodatne vrednosti lokalnim proizvodima 6. Nerazvijeno tržište i nedovoljno promotivnih aktivnosti za lokalne tradicionalne i poljoprivredne proizvode

<ul style="list-style-type: none"> 7. Sportska organizacija i kancelarija za mlade 8. Potencijali za razvoj vinskog (Levačko vinogorje) i verskog turizma (manastiri Kalenić, Preradovac, Manastirak, Raletinac, Sarinac, Denkovac) 9. Tradicionalna manifestacija regionalno - međunarodnog karaktera (Prođoh Levač, prođoh Šumadiju) 10. Potencijal za razvoj lovnog turizma 11. Srednja poljoprivredno veterinarska škola 	<ul style="list-style-type: none"> 7. Neiskorišćen ljudski potencijal lokalnih proizvođača proizvoda od vrbovog pruca (korpara) 8. Nerazvijeno žensko preduzetništvo u seoskim sredinama 9. Veoma mali broj kategorizovanih smeštajnih kapaciteta u seoskim domaćinstvima 10. Kulturno umetnička društva nemaju adekvatne prostorije i dovoljno opreme za bavljenje aktivnostima 11. Nedovoljno razvijena ekološka svest o zaštiti životne sredine (zagađenost rečnih tokova čvrstim otpadom, neuređena izvorišta čiste vode,...) 12. Porast sve starijeg i socijalno-materijalno ugroženog stanovništva 13. Lokalna infrastruktura u lošem stanju 14. Nedovoljna briga o nematerijalnom kulturnom nasleđu i manifestacijama iz oblasti kulture 15. Ne postoji saradnja između lokalnih institucija, organizacija, nevladinih organizacija i pojedinaca u cilju razvoja zajedničkih aktivnosti u sektoru turizma 16. Nedostatak malih sportskih terena za rekreativni sport 17. Veliki broj zapuštenih kuća i objekata tradicionalne gradnje
Šanse	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> 1. Povećano interesovanje gostiju za lovni,eko, gastor, sportsko - rekreativni i seoski turizam 2. Blizina velikih gradova i veliki broj stanovnika u njima, kao potencijal za turističke posete Levču 3. Nacionalni i EU fondovi za razvoj turizma 4. IPARD program za diversifikaciju ekonomskih aktivnosti (tradicionalni zanati, seoski turizam,...) 5. Ekspanzija vinskog turizma u Republici Srbiji 6. Povećano interesovanje gostiju za vikend turizam 7. Dostupnost nacionalnih fondova za finansiranje projekata iz oblasti infrastrukture i zaštite životne sredine 8. Saradnja sa susednim opštinama na objedinjavanju turističke ponude 9. Korišćenje povoljnosti koje pružaju donatorski programi za očuvanje kulturnog identiteta lokalnih zajednica 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Depopulacija teritorije 2. Smanjenje broja gostiju usled loše ekonomske situacije 3. Uvoz genetski modifikovane hrane 4. Prekomerni uvoz poljoprivrednih proizvoda (pad tražnje za domaćim proizvodima) 5. Niske i nestabilne cene poljoprivrednih proizvoda na tržištu 6. Nerešeni imovinski odnosi na objektima od značaja za razvoj turizma 7. Nezainteresovanost države za objekte u njenom vlasništvu koji su od interesa za razvoj turizma 8. Susedne opštine imaju razvijeniju turističku ponudu 9. Obaveza potpunog finansiranja projekata i investicija do isplate podsticaje

2.2. Opis problema i potencijala teritorije

Osnovnu snagu LAG područja čini veliki broj prirodnih potencijala, istorijskih lokaliteta i arheoloških nalazišta koji predstavljaju izvanredan potencijal za razvoj aktivnosti u sektoru turizma. Na teritoriji Levča se nalazi 70 praiistorijskih i antičkih lokaliteta, preko 20 srednjevekovnih spomenika, blizu 60 spomenika i spomen obeležja novije istorije. Najpoznatija su naselja iz neolita u podnožju brda Blagotin i 7 srednjovekovnih gradova, čime se potvrđuje kontinuirano prisustvo društveno organizovanih zajednica u Levču. Posebno treba istaći Stari grad – Županjevac - prestonicu kneza Lazara, građevinu od velikog istorijskog značaja.

Pored istorijskih lokaliteta i arheoloških naselja, postoji i značajan broj prirodnih potencijala i lokaliteta između kojih su lokaliteti sa čistom izvorskom vodom, kao što su izvorišta Zmajevac, Hajdučka voda,

izvorišta u selu Ursule, izvorišta u okolini manstira i među njima najpoznatiji i najposećeniji izvor poznat pod nazivom „Govor voda“. Izvor „Govor voda“ poseti nekoliko hiljada posetilaca na godišnjem nivou. Međutim, do izvorišta ne postoji signalizacija, nema odmorišta, niti klupa za odmor, ne postoji organizovan prevoz turista koji nemaju mesta za odmor niti prenočište u blizini. Takođe ni lokalni proizvodi se ne prodaju u blizini ovog turističkog lokaliteta. Isti slučaj je i sa drugim turističkim lokalitetima. Projektom koji podrazumeva uređenje ovih izvorišta, probudiće se svest kod lokalnog stanovništva o zaštiti prirodnih resursa i životne sredine, umrežiće se udruženje žena koja spremaju lokalne proizvode i domaćinstva koja izdaju smeštajne kapacitete, izgradiće se pultovi za prodaju lokalnih proizvoda. Potpuno ista situacija je i sa drugim prirodnim lokalitetima koji su u potpunosti neiskorišćeni u svrhu razvoja turizma, što je i prepoznato u slabostima teritorije.

Druga po značaju snaga je dobra sirovinaska baza za razvoj malih prerađivačkih kapaciteta zasnovanih na preradi lokalnih poljoprivrednih proizvoda. Ova snaga se zasniva na izuzetnim prirodnim i klimatskim uslovima za bavljenje voćarstvom, vinogradarstvom, povrtarstvom i drugim poljoprivrednim aktivnostima. Međutim, velika količina proizvoda se ne prerađuje već se prodaje u svežem stanju, kao primarni proizvod. U okviru SWOT analize prepoznata je slabost "Nedovoljno malih prerađivačkih kapaciteta za preradu i stvaranje dodatne vrednosti lokalnim proizvodima". Iz navedenih razloga je i definisan cilj "Unapređenje prerade i tržišta lokalnih poljoprivrednih proizvoda", u okviru koga su i predloženi projekti koji podržavaju preradu, nabavku opreme, razvoj tržišta i veće angažovanje žena i mladih.

Odlazak mladih zbog nedostatka mogućnosti za zapošljavanje, pokretanje sopstvenog biznisa i nedostatka društvenih aktivnosti je prepoznata kako jedna od ključnih slabosti na koje LAG Levač može da utiče da se u određenoj meri eliminiše. Prerada poljoprivrednih proizvoda i projekat koji je namenjen nabavci opreme i uređaja za sušenje voća za Učeničku zadrugu srednje poljoprivredne škole, jedan je od koraka da mladi steknu praktična iskustva u preradi proizvoda i da nakon završetka školovanja na sopstvenim gazdinstvima pokrenu poslovanje. Na ovaj način se stvaraju uslovi da mladi ostanu u ruralnim sredinama. Pored učeničke zadruge podrška u okviru LSRR planirana i za druga zainteresovana RPG, udruženja žena i udruženje voćara. Plan je da se razvojem turističkih lokaliteta, uspostavljanjem promocije i sistema direktne prodaje lokalnih proizvoda na gazdinstvima, povećanjem broja smeštajnih kapaciteta u domaćinstvima, povežu i umreže resursi i unaprede ekonomske aktivnosti.

Neiskorišćen potencijal i značajan resurs jesu proizvođači korpi od vrbovog pruća kao pojedinci, ali i tradicionalni zanat kao nematerijalno nasleđe Levača. Na teritoriji Levača postoji oko 30 proizvođača ovih proizvoda koji su neumreženi, nemaju zajedničkih prodajnih prostorija, niti zajedničkih promotivnih aktivnosti. U okviru predloga projekta predviđeno je da se za socijalno ugrožena lica organizuju edukacije i praktična obuka iz oblasti starih zanata kako bi započeli sopstveni biznis, od kojih će se obuci iz korparstva posvetiti posebna pažnja.

Nedostatak društvenog života i infrastruktura za kulturne i sportske aktivnosti su prepoznati kao slabosti na kojim treba raditi kako bi se prevazišle. Ova slabost pogađa sve slojeve stanovništva na teritoriji LAG-a, a posebno mlade.

Nedostatak inicijative i zajedničkih i umreženih aktivnosti u cilju razvoja teritorijalnog identiteta Levača je slabost kojoj se kroz LSRR posvećuje posebna pažnja. Prioriteti i ciljevi definisani u okviru LSRR u značajnoj meri stvaraju preduslove za razvoj teritorijalnog identiteta Levača u sektoru ruralne ekonomije i nematerijalnog nasleđa.

3. Opis lokalne strategije ruralnog razvoja LAG Levač i ciljeva

3.1. Opis integrisanog i inovativnog karaktera strategije i hijerarhije ciljeva, uključujući jasne i merljive pokazatelje/indikatore za rezultate

Prilikom pripreme LSRR vodilo se računa da strategija ima inovativni i integrisani karakter. Imajući u vidu stepen razvoja teritorije LAG-a i dosadašnje inicijative i projekti koji su se realizovali može se reći da strategija ima potpuno inovativan karakter. Inovativnost se ogleda u definisanim merama i projektima koji se nisu implementirali na teritoriju LAG-a. Poseban segment integrisanosti i inovativnosti ukazuje na mere i predloge projekata koji u implementaciju uključuju predstavnike i institucije iz više sektora. Projekat koji ima za cilj podršku učeničkoj zadruzi u nabavci opreme na solarnu energiju za prerađu voća, pokazuje povezanost obrazovanja, privrednih aktivnosti, zaštitu životne sredine, korišćenje obnovljivih izvora energije. Projektom se stvaraju preduslovi za lakše uključivanja mladih u preduzetničke tokove nakon završetka školovanja i pokretanje sopstvenog biznisa, što doprinosi i ostanku mladih na selu i smanjenju depopulacije.

U okviru drugih projekata, posebna inovativnost i integrativnost se pokazuje kroz umrežavanje udruženja žena, proizvodnje i prodaje lokalnih proizvoda na turističkim lokalitetima koji su planirani u okviru LSRR za infrastrukturno uređenje. Uspostavljanje sistema direktne prodaje lokalnih proizvoda na teritoriji LAG-a je potpuno inovativna ideja koja do sada nije realizovana. Podrška starim zanatima kroz jačanje institucionalnih i proizvodnih kapaciteta i otvaranje muzeja korparstva u selu Belušić je takođe potpuno nova inicijativa i pristup razvoju teritorijalnog identiteta regije LAG-a. Prioritet «Razvoj ruralne ekonomije i teritorijalnog identiteta» je potpuno inovativan za ovo područje, jer u prošlosti nije bilo inicijativa koje su imale za cilj brendiranje teritorije. Upravo brendiranje teritorije se preslikava kroz gotovo čitavu LSRR, jer LSRR teži očuvanju i razvoju identiteta i lokalne zajednice i teritorije u oblasti tradicionalnih zanata, domaće radinosti i nematerijalnog kulturnog nasleđa (korparstvo, naivno slikarstvo, levački lejkaši, kolo levačka šetnja, igre iz levča, lokalni prehrambeni proizvodi,...). Koncept LSRR je tako izrađen da gotovo ne postoji projekat koji realizuje samo jedna institucija ili organizacija, već je saradnja i umrežavanje preduslov za realizaciju i projekata i celokupne strategije.

3.2. Vizija LAG Levač

Vizija je mentalna slika o tome kako stanovnici koji žive na teritoriji LAG Levač žele da njihova teritorija izgleda za 10 do 15 godina. Artikulisanjem izjave o viziji i njenim uključivanjem u LSRR LAG Levač stvara se slika destinacije do koje treba projektovati put. Da bi vizija bila kvalitetna i da na pravi način predstavlja lokalnu zajednicu na teritoriji LAG Levač, vodilo se računa da ima sledeće karakteristike:

- Vizija treba da bude dogovorena od strane svih zainteresovanih strana;
- Opisuje šta donosi budućnost, a ne opisuje kako se tamo stiže;
- Fokusira se na ishode procesa sprovođenja LSRR;
- Nije uvek u potpunosti ostvariva, ali daje zajednici jasno viđenje šta se želi postići;
- Ona je opis kako zainteresovane strane vide svoju budućnost;
- Proističe iz znanja formiranog kroz socio-ekonomsku i SWOT analizu;
- Daje se za period od 10 do 15 godina.

Navedenim putem učesnici su došli do izjave o Viziji koja na pravi način odslikava želje, stavove čitave lokalne zajednice o tome gde ona vidi sebe za 10-15 godina i sa kojom svaki stanovnik može da se poistoveti.

Teritorija LAG Levač, u srcu Srbije, ekonomski je razvijena i turistički atraktivna destinacija koja odiše živopisnom i ekološki čistom životnom sredinom, gde žive srećni, vredni i gostoljubivi ljudi, otvorena za svakoga ko se oseća kao njen deo. Teritorija LAG Levač je infrastrukturno uređena, sa razvijenom ruralnom ekonomijom i preduzetništvom, sačuvanom tradicijom, negovanim i valorizovanim nematerijalnim i materijalnim kulturnim nasleđem, mesto gde mladi ostaju da žive i imaju perspektivu, a stari su obezbeđeni i bezbrižni.

3.3. Prioriteti razvoja teritorije LAG Levač

Razvojni prioriteti LSRR za period 2020 – 2023, su jasniji i konkretniji u odnosu na viziju. Zasnivaju se, pre svega, na prioritetnim slabostima i najznačajnijim snagama, nastalim kao rezultat SWOT analize i suštinski potiču iz Vizije. Razvojni prioriteti koji su usvojeni predstavljaju specifične oblasti na koje se LSRR fokusira kako bi dostigla Viziju. Kod izbora razvojnih prioriteta vodilo se računa o sledećim pitanjima:

- Da li prioritet logično proističe iz Vizije?
- Da li se prioritet odnosi na društveno-ekonomske specifičnosti teritorije LAG Levač?
- Koji je rok postavljenih prioriteta imajući u vidu period trajanja LSRR?
- Kakav je uticaj tako definisanog prioriteta na rešavanje problema identifikovanih tokom konsultacija i sastanaka?

U definisanju razvojnih prioriteta, koji imaju najveći značaj za budućnost zajednice, korišćen je pristup koji je podrazumevao razmatranje situacije opisane u SWOT analizi i Vizije budućnosti. Pošlo se od prioritetnih slabosti i najznačajnijih snaga SWOT analize kako bi se definisali pravci razvoja koji će uticati na ublažavanje ili otklanjanje slabih i uticali na unapređenje jakih strana teritorije LAG Levač.

Tokom izrade strateškog dokumenta definisani su sledeći razvojni prioriteti:

- Prioritet 1. Razvoj ruralne ekonomije i teritorijalnog identiteta
- Prioritet 2. Unapređenje kvaliteta života stanovnika
- Prioritet 3. Zaštita životne sredine i obnovljivi izvori energije

U periodu između identifikovanja razvojnih prioriteta i narednih faza procesa izrade LSRR, oko svakog od razvojnih prioriteta formirana je po jedna tematska radna grupa (TRG), za oblasti:

- Preduzetništvo i ruralni razvoj
- Turizam i sport
- Zaštita životne sredine

Zadatak, svake od formiranih tematskih radnih grupa, bilo je definisanje ciljeva i formiranje predloga liste projekata. Tematske radne grupe su formirane od članova LAG Levač i eksternih saradnika sa teritorije LAG-a, u skladu sa interesovanjem i kompetencijama delovanja u navedenim oblastima.

Eksterne saradnike su pre svega činili predstavnici Regionalne agncije za ekonomski razvoj Šumadije i Pomoravlja, koji su svojom ekspertizom doprineli definisanju prioriteta, ciljeva i predloga projekata u skladu sa realnim stanjem i potrebama lokalne zajednice na teritoriji LAG-a. Prioriteti, ciljevi razvoja i predlozi projekata, u svom integralnom delovanju teže da se na teritoriji LAG-a smanji depopulacija, umreže lokalni resursi i potencijali i unapredi kvalitet života svih stanovnika na teritoriji LAG Levač.

3.4. Ciljevi u okviru prioriteta LSRR

Formirane tematske radne grupe su razvile ciljeve u okviru razvojnih prioriteta. Usvojeni ciljevi predstavljaju most između definisanih razvojnih prioriteta i mera/projekata. Ciljevi su vezani za rezultate SWOT analize i u kombinaciji sa ključnim segmentima razvojnog prioriteta, davali su odgovor na pitanje ŠTA uraditi radi dostizanja postavljenog razvojnog prioriteta.

Prioritet 1. Razvoj ruralne ekonomije i teritorijalnog identiteta

Cilj 1.1. Unapređenje prerade i tržišta lokalnih poljoprivrednih proizvoda za minimum 3 nova kapaciteta
Cilj 1.2. Unapređenje diversifikacija ekonomskih aktivnosti sa posebnim osvrtom na tradicionalne zanate i turizam za 10%

Prioritet 2. Unapređenje kvaliteta života stanovnika na teritoriji LAG-a

Cilj 2.1. Unapređenje javne, turističke i sportske infrastrukture za 3 lokaliteta
Cilj 2.2. Unapređenje kulturnog i društvenog života stanovnika za 10%

Prioritet 3. Zaštita životne sredine i obnovljivi izvori energije

Cilj 3.1. Unapređenje svesti i podrška lokalnim inicijativama za zaštitu životne sredine
Cilj 3.2. Podrška lokalnim inicijativama za korišćenje obnovljivih izvora energije

3.5. Opis koherentnosti LSRR sa relevantnim nacionalnim strategijama i programima

LSRR 2020 – 2023 je suštinski važan dokument koji je komplementaran i usaglašen sa nacionalnim, regionalnim i lokalnim strategijama i bazirana na sledećim strateškim dokumentima:

- Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014 - 2024. godine
- IPARD program Republike Srbije 2014 – 2020. godine
- Strategija održivog razvoja Šumadije i Pomoravlja 2011 – 2021
- Strategija održivog razvoja opštine Rekovac 2008 – 2017
- Strategija održivog razvoja Grada Kragujevca 2017 - 2022
- Program razvoja turizma opštine Rekovac 2017 - 2022
- Strategija za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine

Vizija i ciljevi LSRR 2020 - 2023 izrađeni su u saglasju sa smernicama i prioritetima navedenih strateških dokumenata. Poseban akcenat je stavljen na prioritete nacionalnih strategija i programa razvoja Republike Srbije, kako bi se, kroz sprovedene aktivnosti na lokalnom nivou, doprinelo realizaciji definisanih prioriteta.

Pregled nacionalnih i lokalnih strateških dokumenata i ciljeva usklađenih sa LSRR LAG Levač

Prilikom pripreme LSRR LAG Levač vodilo se računa da definisani prioriteti i ciljevi budu usaglašeni sa nacionalnim, regionalnim i lokalnim strateškim dokumentima

Tabela 11: Pregled nacionalnih i lokalnih strateških dokumenata i ciljeva

	Naziv strateškog dokumenta	Prioriteti i ciljevi
1.	Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014. do 2024. godine	<p>Prioritetno područje 4. Unapređenje stanja fizičkih resursa</p> <p>4.1. tehničko-tehnološka modernizacija objekata i opreme;</p> <p>Prioritetno područje 7. Tehnološki razvoj i modernizacija poljoprivredne proizvodnje i prerade</p> <p>7.1. unapređenje tehnologije i efikasniji sistem prenošenja iskustva i inovacija; 7.2. kreiranje novih znanja, tehnologija, proizvoda i usluga prilagođenih lokalnim uslovima; 7.3. rast obima proizvodnje i kvaliteta svih inputa domaćeg porekla; 7.5. jačanje sposobnosti prehrambene industrije za kreiranje proizvoda više dodate vrednosti uz upotrebu domaćih sirovina;</p> <p>Prioritetno područje 8. – Razvoj tržišnih lanaca i logističke podrške sektoru poljoprivrede</p> <p>8.3. jačanje motivacije proizvođača za raznim oblicima udruživanja; 8.5. jačanje vidljivosti, odnosno prepoznatljivosti domaćih proizvoda na tržištu;</p> <p>Prioritetno područje 11. – Diverzifikacija ruralne ekonomije i očuvanje kulturne i prirodne baštine</p> <p>11.1. raznovrsnija ponuda proizvoda i usluga seoskih domaćinstava; 11.2. razvoj ruralnog turizma; 11.3. rast broja proizvoda i usluga zasnovanih na lokalnom identitetu ruralnih sredina;</p> <p>Prioritetno područje 12. – Unapređenje socijalne strukture i jačanje socijalnog kapitala</p> <p>12.9. afirmacija preduzetništva žena i mladih u ruralnim sredinama;</p>
2.	Program pretpristupne pomoći za ruralni razvoj IPARD II 2014.-2020.	<p>Mera - investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava;</p> <p>Opšti cilj 5) - unaprediti konkurentnost lokalnih proizvođača i prilagoditi se zahtevima domaćeg i inostranog tržišta.</p> <p>Mera - investicije u fizičku imovinu koje se tiču prerade i marketinga poljoprivrednih proizvoda i proizvoda ribarstva;</p> <p>Specifični cilj (1) - podržati mikro, mala i srednja preduzeća za preradu voća i povrća;</p> <p>Mera - diverzifikacija poljoprivrednih gazdinstava i razvoj poslovanja;</p> <p>Specifični cilj (1) - povećanje stepena diverzifikacije i razvoja ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima kroz razvoj poslovnih aktivnosti, uz mogućnost stvaranja novih radnih mesta i direktno uvećanje prihoda gazdinstva i domaćinstva;</p>

3.	Nacionalna strategija održivog razvoja	<p>Prioriteti:</p> <p>Razvoj i obrazovanje ljudi, povećanje zapošljavanja i socijalna uključenost, stvaranje većeg broja radnih mesta, privlačenje stručnjaka, unapređenje kvaliteta i prilagodljivosti radne snage, veća ulaganja u ljudske resurse (mera uključuje i socijalnu uključenost mladih, žena i članova marginalizovanih grupa i mere za podsticaj njihovog zapošljavanja)</p>
4.	Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period 2016. do 2020. godine	<p>Strateški cilj 2: Povećana ravnopravnost žena i muškaraca primenom politika i mera jednakih mogućnosti:</p> <p>2.1. Žene i muškarci ravnopravno odlučuju u javnom i političkom životu. 2.2. Poboljšan ekonomski položaj žena i status žena na tržištu rada. 2.3. Žene i muškarci u ruralnim područjima aktivno i ravnopravno doprinose razvoju i imaju ravnopravan pristup rezultatima razvoja.</p>
5.	Strategija održivog razvoja Šumadije i Pomoravlja 2011-2021	<p>Prioritet 2. – Ruralni razvoj</p> <p>Strateški cilj 2.2 - Osavremeniti poljoprivrednu proizvodnju putem uvođenja novih tehnologija, znanja i kroz edukaciju stanovništva</p> <p>Strateški cilj 2.4 - Intenzivirati razvoj ruralnog turizma i unapređenje ponude usluga, uz očuvanje starih zanata i kulturno-istorijskog nasleđa ruralnih sredina</p>
4.	Zakon o regionalnom razvoju	<p>Ciljevi podsticanja regionalnog razvoja u Republici Srbiji</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sveukupni društveno-ekonomski održivi razvoj; 2. Smanjenje regionalnih i unutar-regionalnih dispariteta, u stepenu društveno ekonomskog razvoja i uslova života, sa naglaskom na podsticanje razvoja nedovoljno razvijenih, devastiranih industrijskih i ruralnih područja; 3. Smanjenje negativnih demografskih kretanja; 4. Podsticanje međupštinske, međuregionalne, prekogranične i međunarodne saradnje u pitanjima od zajedničkog interesa; 5. Efikasnije korišćenje domaćih prirodnih resursa i dobara, kao i stranih resursa, na republičkom, pokrajinskom, regionalnom i lokalnom nivou.
5.	Strategija održivog razvoja Grada Kragujevca 2013-2018	<p>Strateški cilj 4.1. Unaprediti nivo organizovanosti poljoprivrednika, institucionalne podrške, investicionih aktivnosti i kapaciteta prerađivačkog sektora u oblasti agrokompleksa prema konceptu centra buduće EU regije</p> <p>Operativni cilj 4.2.2. Unaprediti nivo znanja poljoprivrednih proizvođača i potrošača poljoprivrednih proizvoda kroz povećan broj edukacija i promocija poljoprivrednih proizvoda za najmanje 30% do 2017. godine</p> <p>Specifični cilj 4.5. Podržati diversifikaciju poljoprivrednih aktivnosti i razvoj preduzetništva u ruralnim sredinama kroz razvoj ruralnog turizma, tradicionalnih zanata, malih preduzetničkih radnji i podršku ostalim aktivnostima koje mogu doprineti stvaranju ekonomsko održivih ruralnih zajednica.</p> <p>Operativni cilj 4.5.2. Unaprediti oblast tradicionalnog zanatstva za 70% do 2017. godine u odnosu na postojeće stanje putem povećanje broja zanatskih radnji i kroz podršku postojećim i formiranju novih udruženja tradicionalnih zanata.</p> <p>Strateški cilj 5.5. Podržati diversifikaciju poljoprivrednih aktivnosti i razvoj preduzetništva u ruralnim sredinama kroz razvoj ruralnog turizma, tradicionalnih zanata, malih preduzetničkih radnji i podršku ostalim aktivnostima koje mogu doprineti stvaranju ekonomsko održivih ruralnih zajednica.</p>

6.	Strategija održivog razvoja opštine Rekovac 2015 - 2020	<p>Operativni cilj 1.2.1. Povećati preradne i skladišne kapacitete u oblasti voćarstva, vinogradarstva, cvećarstva, lekovitog i začinskog bilja i povrtarstva tako da do 2020. godine minimum 3 kapaciteta budu u funkciji razvoja poljoprivrede.</p> <p>Operativni cilj 1.2.2. Do 2020. godine izgraditi nove i unaprediti postojeće infrastrukturne kapacitete za prodaju i promociju lokalnih poljoprivrednih proizvoda kroz opremanje i modernizaciju postojećih i formiranje minimum 2 nova objekta.</p> <p>Operativni cilj 1.4.2. Do 2020. godine unaprediti institucionalne i ljudske kapacitete u cilju unapređenja ekonomskih aktivnosti kroz razvoj starih zanata, domaće radinosti, pružanje usluga u seoskom turizmu, promociju i izradu tipičnih levačkih proizvoda.</p> <p>Operativni cilj 2.2.1. Do 2020. godine unaprediti institucionalne kapacitete i podržati seoska gazdinstva i udruženja u bavljenju seoskim turizmom u cilju da se do 2020. godine na teritoriji opštine najmanje 20 seoskih domaćinstava kategorizuju i registruju kao pružaoci usluga u seoskim turizmom.</p>
7.	Program razvoja turizma opštine Rekovac 2018 - 2023	<p>Operativni cilj 1.1.2. Do 2023. godine unaprediti javnu infrastrukturu kroz realizaciju minimum 4 projekta od značaja za razvoj turizma uključujući i seoska područja</p> <p>Operativni cilj 1.2.2. Do 2023. godine najmanje 4 infrastrukturnih objekata i prostora izgraditi, rekonstruisati ili adaptirati i staviti u funkciju razvoja turizma i kulture.</p> <p>Operativni cilj 2.1.1. Podržati seoska gazdinstva i udruženja u bavljenju seoskim turizmom tako da se do 2023. godine na teritoriji opštine Rekovac najmanje 10 seoskih domaćinstava kategorizuju i registruju kao pružaoci usluga u seoskim turizmom.</p> <p>Operativni cilj 2.1.2. Do 2023. godine razviti manifestacioni turizam kroz pokretanje novih i unapređenje postojećih manifestacija tako da se broj posetilaca poveća za minimum 50% u odnosu na postojeće stanje.</p> <p>Operativni cilj 2.2.2. Do 2022. unaprediti promotivne aktivnosti turističkih potencijala i proizvoda opštine Rekovac kroz razvoj promotivnih alata i i brendiranje teritorije Levača kao posebne turističke destinacije.</p> <p>Operativni cilj 2.3.1. Do 2023. godine unaprediti institucionalne i ljudske kapacitete u oblasti starih zanata i domaće radinosti kroz uspostavljanje minimum 2 objekta za proizvodnju, promociju i prodaju lokalnih proizvoda.</p>

Doprinos LSRR LAG Levač realizaciji nacionalnih programa

Tabela 12. Doprinos LSRR LAG Levač realizaciji nacionalnih programa

LSRR LAG Levač 2020 - 2023		Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014. do 2024. godine
Prioritet 1. Razvoj ruralne ekonomije i teritorijalnog identiteta	Cilj 1.1. Unapređenje prerade i tržišta lokalnih proizvoda u cilju stvaranja dodatne vrednosti za 3 nova preradna kapaciteta	Prioritetno područje 4. Unapređenje stanja fizičkih resursa 4.1. tehničko-tehnološka modernizacija objekata i opreme;
		Prioritetno područje 6. – Prilagođavanje i ublažavanje uticaja klimatskih promena 6.2. unapređenje i prilagođavanje tehnologije

		<p>proizvodnje</p> <p>Prioritetno područje 7. Tehnološki razvoj i modernizacija poljoprivredne proizvodnje i prerade</p> <p>7.1. unapređenje tehnologije i efikasniji sistem prenošenja iskustva i inovacija;</p> <p>7.2. kreiranje novih znanja, tehnologija, proizvoda i usluga prilagođenih lokalnim uslovima;</p> <p>7.3. rast obima proizvodnje i kvaliteta svih inputa domaćeg porekla;</p> <p>7.5. jačanje sposobnosti prehrambene industrije za kreiranje proizvoda više dodate vrednosti uz upotrebu domaćih sirovina;</p> <p>Prioritetno područje 12. – Unapređenje socijalne strukture i jačanje socijalnog kapitala</p> <p>12.9. afirmacija preduzetništva žena i mladih u ruralnim sredinama;</p>
	Cilj 1.2. Unapređenje diversifikacije ekonomskih aktivnosti sa posebnim osvrtom na tradicionalne zanate i turizam za 10%	<p>Prioritetno područje 11. – Diverzifikacija ruralne ekonomije i očuvanje kulturne i prirodne baštine</p> <p>11.1. raznovrsnija ponuda proizvoda i usluga seoskih domaćinstava;</p> <p>11.2. razvoj ruralnog turizma;</p> <p>11.3. rast broja proizvoda i usluga zasnovanih na lokalnom identitetu ruralnih sredina;</p> <p>Prioritetno područje 12. – Unapređenje socijalne strukture i jačanje socijalnog kapitala</p> <p>12.9. afirmacija preduzetništva žena i mladih u ruralnim sredinama;</p>
Prioritet 2. Unapređenje kvaliteta života stanovnika na teritoriji LAG-a	Cilj 2.2. Unapređenje kulturnog i društvenog života stanovnika za 10%	<p>Prioritetno područje 11. – Diverzifikacija ruralne ekonomije i očuvanje kulturne i prirodne baštine</p> <p>11.1. rast broja proizvoda i usluga zasnovanih na lokalnom identitetu ruralnih sredina;</p> <p>11.2. zaštita i očuvanje kulturnog nasleđa;</p>
Prioritet 3. Zaštita životne sredine i obnovljivi izvori energije	Cilj 3.1. Unapređenje svesti i podrška lokalnim inicijativama za zaštitu životne sredine	<p>Prioritetno područje 9. – Zaštita i unapređenje životne sredine i očuvanje prirodnih resursa</p> <p>9.9. očuvanje pejzaža, poljoprivrednih područja visoke prirodne vrednosti i njihovih resursa</p>
	Cilj 3.2. Podrška lokalnim inicijativama za korišćenje obnovljivih izvora energije	<p>Prioritetno područje 9. – Zaštita i unapređenje životne sredine i očuvanje prirodnih resursa</p> <p>9.5. podizanje svesti o značaju korišćenja obnovljivih izvora energije i proizvodnji energetskih useva;</p>

LSRR LAG Levač 2020 - 2023		Nacionalni program ruralnog razvoja 2018-2020
Prioritet 1. Razvoj ruralne ekonomije i teritorijalnog identiteta	Cilj 1.1. Unapređenje prerade i tržišta lokalnih poljoprivrednih proizvoda za 3 nova preradna kapaciteta	Podsticaji za unapređenje konkurentnosti u sektoru poljoprivredne proizvodnje i prerade poljoprivrednih proizvoda
	Cilj 1.2. Unapređenje diversifikacije ekonomskih aktivnosti sa posebnim osvrtom na tradicionalne zanate i turizam za 10%	Podsticaji za diverzifikaciju dohotka i unapređenje kvaliteta života u ruralnim područjima; Podsticaji za unapređenje sistema kreiranja i prenosa znanja.
Prioritet 2. Unapređenje kvaliteta života stanovnika na teritoriji LAG-a	Cilj 2.2. Unapređenje kulturnog i društvenog života stanovnika za 10%	Podsticaji za unapređenje sistema kreiranja i prenosa znanja.
Prioritet 3. Zaštita životne sredine i obnovljivi izvori energije	Cilj 3.1. Unapređenje svesti i podrška lokalnim inicijativama za zaštitu životne sredine	Podsticaji za očuvanje i unapređenje životne sredine i prirodnih resursa;
	Cilj 3.2. Podrška lokalnim inicijativama za korišćenje obnovljivih izvora energije	Podsticaji za očuvanje i unapređenje životne sredine i prirodnih resursa;

LSRR LAG Levač 2020 - 2023		IPARD II Program 2014-2020
Prioritet 1. Razvoj ruralne ekonomije i teritorijalnog identiteta	Cilj 1.1. Unapređenje prerade i tržišta lokalnih poljoprivrednih proizvoda za 3 preradna kapaciteta	Mera - investicije u fizičku imovinu koje se tiču prerade i marketinga poljoprivrednih proizvoda i proizvoda ribarstva; Specifični cilj (1) - podržati mikro, mala i srednja preduzeća za preradu voća i povrća;
	Cilj 1.2. Unapređenje diversifikacija ekonomskih aktivnosti sa posebnim osvrtom na tradicionalne zanate i turizam za 10%	Mera - diverzifikacija poljoprivrednih gazdinstava i razvoj poslovanja; Specifični cilj (1) - povećanje stepena diverzifikacije i razvoja ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima kroz razvoj poslovnih aktivnosti, uz mogućnost stvaranja novih radnih mesta i direktno uvećanje prihoda gazdinstva i domaćinstva;

Prioritet 2. Unapređenje kvaliteta života stanovnika na teritoriji LAG-a	Cilj 2.1. Unapređenje javne, turističke i sportske infrastrukture za 3 lokaliteta	1) investiciona podrška za razvoj turističkih objekata i usluga za poljoprivredne proizvođače i druge privredne subjekte u ruralnim područjima, a stoga i proširenje ekonomskih aktivnosti u zemlji u oblasti ruralnog turizma; 2) podrška razvoju turističkih i rekreativnih aktivnosti, naročito za porodični i dečji turizam.
Prioritet 3. Zaštita životne sredine i obnovljivi izvori energije	Cilj 3.1. Unapređenje svesti i podrška lokalnim inicijativama za zaštitu životne sredine	Doprinos razvoju održivih praksi upravljanja zemljištem, podržavajući organsku proizvodnju i druge agro-ekološke prakse;
	Cilj 3.2. Podrška lokalnim inicijativama za korišćenje obnovljivih izvora energije	Doprinos razvoju održivih praksi upravljanja zemljištem, podržavajući organsku proizvodnju i druge agro-ekološke prakse;

3.6. Opis oblasti i tema obuhvaćenih prioritetnim projektima

Prioritetne teme su usko povezane sa lokalnim resursima, kako prirodnim tako i ljudskim i institucionalnim i identifikovane su nakon analize problema i potreba lokalne zajednice i teritorije. prva tema «Razvoj ruralne ekonomije i teritorijalnog identiteta» ima za cilj doprinos razvoju ruralne ekonomije i razvoju teritorijalnog identiteta regije. Tako su i postavljeni ciljevi u smislu unapređenja prerade i tržišta lokalnih poljoprivrednih proizvoda i diversifikacija ekonomskih aktivnosti sa posebnim osvrtom na tradicionalne zanate i turizam. U navedenim oblastima postoji najveći potencijal ali i veliki broj slabosti koje je potrebno ublažiti ili eliminisati realizacijom LSRR. Prioritet se potpuno oslanja na lokalne resurse.

Drugi prioritet odnosi se na unapređenje kvaliteta života stanovnika na teritoriji LAG-a, kroz razvoj turističke, sportske i male lokalne infrastrukture, ali i društvenog i kulturnog života. Poseban cilj je namenjen socijalno ugroženom stanovništvu gde će se kroz projekat «Unapređenje institucionalnih kapaciteta i socijalnog statusa za stara i ugrožena lica» posebna pažnja posvetiti penzionerima i obuci iz starih zanata za socijalno ugroženo stanovništvo. Navedeni prioritet je definisan i usvojen zbog očiglednih problema kada je u pitanju nizak kvalitet života stanovnika na teritoriji LAG-a u oblasti društvenog, sportskog i kulturnog života.

Treći prioritet «Zaštita životne sredine i obnovljivi izvori energije» usvojen je zbog veliki problema i niske svesti stanovnika u oblasti zaštite i očuvanja životne sredine. Projektima će se pokušati unaprediti svest kod lokalnog stanovništva, ali i podržati lokalne inicijative u korišćenju obnovljivih izvora energije.

3.7. Opis kriterijuma i postupak za izbor prioritetnih projekata na nivou Partnerstva/LAG

Članovi LAG-a i predstavnici lokalne zajednice su na javni poziv i tokom radionica i sastanaka dostavljali predloge projekata. Predlozi projekata koji su dostavljeni u određenoj meri nalaze se u strategijama i planovima razvoja opštine Rekovac i Grada Kragujevca, a koji nisu realizovani u prethodnom periodu, čime su i aktivnosti LAG-a u znatnoj meri usaglašene sa lokalnim strategijama razvoja. Razlog je u tome što su pojedini članovi LAG-a bili angažovani i u procesima pripreme

lokalnih opštih i sektorskih strategija razvoja i naveden projekte predlagali za navedena strateška dokumenta. Postoji i znatan deo potpuno novih projekata koji su predloženi od predstavnika civilnog i poslovnog sektora.

Komisija za odabir prioriternih projekata izvršila je selekciju dostavljenih predloga projekata na osnovu sledećih kriterijuma:

1. U kojoj meri projekat rešava identifikovani problem? (1-10 poena)
2. U kojoj meri je projekat međuopštinskog karaktera? Projekat međuopštinskog karaktera, odnosno, projekat koji ima uticaja na celokupnu teritoriju LAG-a i uključuje teritoriju obe opštine, više institucija i organizacija, nosi više poena od projekata lokalnog karaktera. (1-5 poena)
3. Da li podnosilac i partneri u okviru LAG-a imaju zadovoljavajuće upravljačke kapacitete i prethodna iskustva za realizaciju predloženog projekta? (uključujući osoblje, opremu i sposobnost da upravljaju projektnim budžetom u odnosu na vrstu predloženog projekta) (1-10 poena)
4. U kojoj meri se doprinosi povećanju ekonomskih aktivnosti lokalne zajednice? (1-10 poena)
5. Koliki je uticaj na angažovanje lokalnih resursa? (1-10 poena)
6. Koliki je uticaj projekta na životnu sredinu? (1-10 poena)
7. Kako su definisani krajnji korisnici i ciljne grupe? Koliki je uticaj projekta na angažovanje žena, mladih i drugih ugroženih grupa sa teritorije LAG-a? (1-10 poena)
8. Realna mogućnost osiguranja finansijskih sredstava (iz nacionalnih, EU, bilateralnih i drugih fondova i izvora finansiranja) (1-10 poena)
9. Koliko je projekat usklađen sa politikom i strategijama na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou (1-5 poena)
10. Koliko je projekat inovativan za teritoriju LAG-a? (1-10 poena)
11. Da li je verovatno da će predlog imati efekat multipliciranja, uključujući ponavljanje i širenje rezultata akcije i širenja informacija? (1-5 poena)
12. Da li su očekivani rezultati predložene akcije finansijski održivi, odnosno na koji će način aktivnosti biti finansirane nakon što se finansiranje završi?? (1-10 poena)

4. Opis procesa uključivanja svih zainteresovanih strana i šire društvene zajednice u pripremu Lokalne strategije ruralnog razvoja LAG Levač

LAG Levač je svoje aktivnosti započeo u okviru LIS projekta (LEADER u Srbiji) tokom 2012. godine, tako da je šira lokalna zajednica imala informacija o načinu funkcionisanja i aktivnostima koje se realizuju u okviru LAG-a. Pored redovnih aktivnosti tada poencijalnog LAG-a, posebno je tome doprinela i organizacija poseta predstavnika lokalnih akcionih grupa iz Slovenije (LAS Srce Slovenije) i Grčke (LAG ANETH SA), tokom kojih je putem medija, na sastancima i tokom terenskih poseta teritoriji LAG Levač, bila uključena i šira lokalna zajednica. Poseban značaj uključivanju lokalne zajednice i drugih zainteresovanih strana imala je organizacija TAIEX radionice u Preradovcu. Time je realizacija plana za uključivanje šire javnosti i lokalnih zainteresovanih strana u proces pripreme LSRR bila u znatnoj meri olakšana.

Šira javnost je bila redovno informisana u proces pripreme LSRR putem medija: novinskih, portala, radija Levač, sajtova REDASP, GTO Kragujevac, Levačkih novina,...

Lista promotivnih aktivnosti

Tabela 13. Lista promotivnih aktivnosti

R.broj	Naziv	Veza/Link	Opis	Napomena
1.				
2.	LAG Levač započeo izradu LSRR 2020 – 2023	https://radiolevac.rs/2019/05/radio-levac-se-slusa-srcem/	Radio Levač emisija «Izvor»	Radio Levač
3.	LAG Levač započeo izradu LSRR 2020 – 2023	http://gtokg.org.rs/srb/lag-levac-zapocao-izradu-lsrr-2020-2023/	Informacija i poziv za uključivanje šire zajednice u izradu LSRR 2020 - 2023	GTO Kragujevac
4.	LAG Levač započeo izradu LSRR 2020 – 2023	https://levackenovine.com/lag-levac-zapocao-izradu-lsrr-2020-2023/	Informacija i poziv za uključivanje šire zajednice u izradu LSRR 2020 - 2023	Levačke novine
5.	LAG Levač započeo izradu LSRR 2020 – 2023	http://torekovac.com/lag-levac-zapocao-izradu-lsrr-2020-2023/	Informacija i poziv za uključivanje šire zajednice u izradu LSRR 2020 - 2023	TO Rekovac
6.	Poziv za radionicu LAG Levač na izradi LSRR 2020 - 2023	https://levackenovine.com/poziv-za-radionicu-lag-levac-na-izradi-lsrr-2020-2023/	Informacija i poziv za uključivanje šire zajednice u izradu LSRR 2020 - 2023	Levačke novine
7.	Održan sastanak u Sibnici na pripremi LSRR za LAG Levač	https://levackenovine.com/odrzan-sastanak-u-sibnici-na-pripremi-lsrr-za-lag-levac/	Informacija o održanoj radionici i poziv za uključivanje u pripremu LSRR	Levačke novine
8.	Glas Šumadije	http://www.glassumadije.rs/lokalna-akciona-grupa-levac-zapocela-izradu-lokalne-strategije-ruralnog-razvoja-za-period-2020-2023-godine/	Informacija i poziv za uključivanje šire zajednice u izradu LSRR 2020 - 2023	Novine Glas Šumadije
9.	Sajt REDASP	http://www.redasp.rs/	Redovno izveštavanje na sajtu REDASP	REDASP

Grupa za planiranje je u saradnji sa Regionalnom agencijom za ekonomski razvoj Šumadije i Pomoravlja pripremila listu zainteresovanih strana i plan komunikacije, animacije i konsultacija sa širom lokalnom zajednicom. Na portalima GTO Kragujevac, REDASP, TO Rekovac, Levačkih novina i Radio Levač (emisija Izvor), šira lokalna zajednica je pozvana da se uključi u pripremu LSRR, ali i konstantno je informisana o događajima, radionicama i sastancima.

4.1. Opis interesnih grupa uključenih u izradu LSRR i primena načela „odozdo prema gore”

Tokom pripreme LSRR održani su sastanci i konsultacije tokom terenskih poseta sa: poljoprivrednim proizvođačima, udruženjima žena, penzionerima, sportske klubove, KUD Levač, Sportskom organizacijom, decom iz osnovne škole, poslovnim i javnim sektorom. Posebne konsultacije obavljene su sa komunalnim inspektorom i inspektorom za zaštitu životne sredine, kao i predstavnicima lokalnih samouprava kojim je u domenu rada poljoprivrede i ruralni razvoj i zaštita životne sredine.

Posebna pažnja je posvećena uključivanju žena, mladih i starih sa područja LAG-a, kako bi se sa aspekta rodni pitanja i interesa mladih i starih bolje prepoznale potrebe, mogućnosti, pretnje i slabosti teritorije. Održani su sastanci sa udruženjem penzionera i 3 udruženja žena, kao i sastanci sa predstavnicima i članovima sportske organizacije, kancelarije za mlade i ženskim fudbalskim klubom Levač.

Cilj uključivanja je bio i da ove grupacije osete korist i značaj njihovog uključivanja u izradu LSRR u podjednako meri kao i drugi stanovnici teritorije LAG-a.

5. Indikativna lista prioritetnih projekata

Akcioni plan sprovođenja LSRR

2020 - 2023. GODINA

Indikativna lista projekata LAG Levač za period 2020 - 2023

INDIKATIVNA LISTA PROJEKATA LAG LEVAČ ZA PERIOD 2020 - 2023

Indikativna lista prioritetnih projekata - Akcioni plan sprovođenja Lokalne strategije ruralnog razvoja

Prioritetna tema/oblast	Cilj	Naziv mere/aktivnosti/ projekta	Vreme realizacije	Potencijalni korisnici podrške	Izvori finansiranja	Indikativna vrednost projekta (RSD)
Razvoj ruralne ekonomije i teritorijalnog identiteta	Unapređenje prerade i tržišta lokalnih poljoprivrednih proizvoda za 3 nova preradna kapaciteta	Nabavka 3 mini preradna sistema za hladno ceđenje ulja, voća i povrća uz korišćenje solarne energije kao energenta	6 meseci	1 Udruženje voćara i vinogradara 2 RPG	LEADER mera Opština Rekovac Grad Kragujevac	1.400.000
		Opremanje kuhinje opremom i nameštajem u okviru prostorija sportske organizacije	6 meseci	Sportska organizacija Rekovac 2 Udruženja žena ŽFK Levač	LEADER mera Opština Rekovac	600.000
		Uspostavljanje sistema direktne prodaje lokalnih proizvoda na gazdinstvima (Domaće iz Levča)	8 meseci	7 RPG TO Rekovac GTO Kragujevac Opština Rekovac Grad Kragujevac	LEADER mera EU fondovi Opština Rekovac Grad Kragujevac	1.800.000
		Nabavka opreme za sušenje i pakovanje voća, povrća i lekovitog bilja, uz korišćenje solarne energije kao energenta	12 meseci	Učenička zadruga srednje poljoprivredne škole (20 učenika) ZZ Napredak Lešnica Kooperanti zadruga -10	LEADER mera EU fondovi Opština Rekovac Grad Kragujevac	2.500.000
		Opremanje proizvodno izložbenog prostora za tradicionalne lokalne proizvode	6 meseci	Udruženja žena iz Sibnice OŠ U Sibnici TO Rekovac	EU fondovi LEADER mera Opština Rekovac	600.000
	Unapređenje diversifikacija ekonomskih aktivnosti sa posebnim osvrtnom na tradicionalne zanate i turizam za 10%	Razvoj i brendiranje korparstva na teritoriji Levča	12 meseci	15 - 20 RPG proizvođača korpi 5 preduzetnika koji se bave korparstvom	EU fondovi LEADER mera Opština Rekovac	3.000.000

(Nekad plelo selo celo)

10 RPG proizvođača
vrbovog pruča

MZ Belušić i

INDIKATIVNA LISTA PROJEKATA LAG LEVAČ ZA PERIOD 2020 - 2023

				MZ Dragovo		
		Seoski turizam u funkciji održivog razvoja Levča	12 meseci	5 RPG TO Rekovac GTO Kragujevac	LEADER mera EU fondovi MPŠV Opština Rekovac Grad Kragujevac	1.800.000
Unapređenje kvaliteta života stanovnika na teritoriji LAG-a	Unapređenje javne, turističke i sportske infrastrukture za 3 lokaliteta	Lovni turizam u funkciji održivog razvoja Levča	8 meseci	3 Lovačka udruženja sa teritorije Kragujevca i Rekovca MZ Kalenički Prnjavor MZ Dulene	LEADER mera EU fondovi MTTT Opština Rekovac Grad Kragujevac	3.500.000
		Uređenje turističke destinacije «Govor voda»	8 meseci	3 Udruženja žena Lokalni proizvođači tradicionalnih proizvoda TO Rekovac Pružaoци usluga u seoskom turizmu	LEADER mera EU fondovi MTTT Opština Rekovac	600.000
		Uređenje prostora oko javnih česmi i izvora u seoskim MZ	7 meseci	2000 Stanovnika MZ Tečić (centar sela), Ursula, MZ Dulene (Hajdučka voda) i MZ Velike Pčelice (Zmajevac). Turisti TO Rekovac GTO Kragujevac	LEADER mera EU fondovi MTTT Opština Rekovac Grad Kragujevac	550.000
		Izgradnja vidikovca u Šljivici	8 meseci	TO Rekovac MZ Šljivica Deca OŠ sa teritorije Rekovca i Kragujevca	LEADER mera EU fondovi MTTT Opština Rekovac	528.000
		Uređenje i opremanje prostora na sportskim terenima u Rekovcu i Donjoj Sabanti	6 meseci	Sportska organizacija Rekovac ŽFK Levač	LEADER mera EU fondovi Ministarstvo sporta Opština Rekovac	700.000

Kancelarija za mlade
MZ Donja Sabanta

INDIKATIVNA LISTA PROJEKATA LAG LEVAČ ZA PERIOD 2020 - 2023

					Grad Kragujevac	
	Unapređenje kulturnog, društvenog i socijalnog života stanovnika za 10%	Unapredjenje programskih i tehničkih kapaciteta dečijih kulturno umetničkih društava	7 meseci	KUD «Levač» KUD «Velike Pčelice» Mladi iz opštine Rekovca i 5 sela sa teritorije Kragujevca	LEADER mera EU fondovi Ministarstvo kulture Opština Rekovac Grad Kragujevac	600.000
		Brendiranje i očuvanje naivnog slikarstva kao jedinstvenog nematerijalnog nasleđa Levča	12 meseci	Opština Rekovac MZ Oparić Udruženje slikara naivaca Dečija likovna kolonija	LEADER mera EU fondovi Ministarstvo kulture Opština Rekovac	900.000
		Revitalizacija manifestacije “Na Liparu” u spomen stvaralaštva Đure Jakšića	5 meseci	GTO Kragujevac Grad Kragujevac MZ Donja Sabanta MZ Gornja Sabanta	LEADER mera EU fondovi Ministarstvo kulture Grad Kragujevac	450.000
		Unapređenje institucionalnih kapaciteta i socijalnog statusa za stara i ugrožena lica	12 meseci	Udruženje penzionera opštine Rekovac Grad Kragujevac Opština Rekovac Crveni krst Rekovac Crveni krst Kragujevac Šahovski Klub Levač	LEADER mera EU fondovi Ministarstvo socijalne zaštite Grad Kragujevac Opština Rekovac	1.000.000
Zaštita životne sredine i obnovljivi izvori energije	Unapređenje svesti i podrška lokalnim inicijativama za zaštitu životne sredine	Uređenje i čišćenje obala Dragovačkog i Dulenskog jezera i drugih ugroženih vodotokova u seoskim sredinama	4 meseca	MZ Dragovo MZ Dulene Opština Rekovac Grad Kragujevac Kancelarija za mlade	LEADER mera EU fondovi MZŽS Opština Rekovac Grad Kragujevac	450.000
		Edukacija mladih iz oblasti zaštite životne sredine i održivog razvoja	4 meseca	Osnovne škole sa teritorije LAG-a Kancelarija za mlade	LEADER mera EU fondovi MZŽS	400.000

(Festival životne sredine i zdrave hrane)

Deca školskog uzrasta i njihovi roditelji
Opština Rekovac
Grad Kragujevac

INDIKATIVNA LISTA PROJEKATA LAG LEVAČ ZA PERIOD 2020 - 2023

				Grad Kragujevac		
	Unapređenje svesti o značaju korišćenja obnovljivih izvora energije	Edukacija stanovništva i podrška lokalnim inicijativama za korišćenje obnovljivih izvora energije	8 meseci	Osnovne škole Kancelarija za mlade Javne institucije NVO Poljoprivredni proizvođači	LEADER mera EU fondovi MZŽS Opština Rekovac Grad Kragujevac	550.000

Akcioni plan sprovođenja Lokalne strategije ruralnog razvoja LAG Levač

	Naziv mere/aktivnosti/ projekta	Vreme realizacije	Potencijalni korisnici podrške	Izvori finansiranja	Indikativna vrednost projekta (RSD)
1.	Uređenje turističke destinacije «Govor voda»	8 meseci	3 Udruženja žena Lokalni proizvođači tradicionalnih proizvoda TO Rekovac Pružaoici usluga u seoskom turizmu	LEADER mera EU fondovi MTTT Opština Rekovac	600.000
2.	Nabavka opreme za sušenje i pakovanje voća, povrća i lekovitog bilja, uz korišćenje solarne energije kao energenta	12 meseci	Učenička zadruga srednje poljoprivredne škole u Rekovcu ZZ Napredak Lešnica Kooperanti zadruga	LEADER mera EU fondovi Opština Rekovac Grad Kragujevac	2.500.000
3.	Seoski turizam u funkciji održivog razvoja Levača	12 meseci	5 RPG TO Rekovac GTO Kragujevac	LEADER mera EU fondovi MPŠV Opština Rekovac Grad Kragujevac	1.800.000
4.	Uređenje prostora oko javnih česmi i izvora u seoskim MZ	7 meseci	2000 Stanovnika MZ Tečić (centar sela), MZ Dulene (Hajdučka voda) i MZ Velike Pčelice (Zmajevac). Turisti TO Rekovac GTO Kragujevac	LEADER mera EU fondovi MTTT Opština Rekovac Grad Kragujevac	550.000
5.	Izgradnja vidikovca u	8 meseci	TO Rekovac	LEADER mera	528.000

INDIKATIVNA LISTA PROJEKATA LAG LEVAČ ZA PERIOD 2020 - 2023

	Šljivici		MZ Šljivica Deca OŠ sa teritorije Rekovca i Kragujevca	EU fondovi MTTT Opština Rekovac	
6.	Unapredjenje programskih i tehničkih kapaciteta dečijih kulturno umetničkih društava	7 meseci	KUD «Levač» KUD «Velike Pčelice» Mladi iz opštine Rekovca i 5 sela sa teritorije Kragujevca	LEADER mera EU fondovi Ministarstvo kulture Opština Rekovac Grad Kragujevac	600.000
7.	Unapređenje institucionalnih kapaciteta i socijalnog statusa za stara i ugrožena lica	12 meseci	Udruženje penzionera opštine Rekovac Grad Kragujevac Opština Rekovac Crveni krst Rekovac Crveni krst Kragujevac Šahovski Klub Levač	LEADER mera EU fondovi Ministarstvo socijalne zaštite Grad Kragujevac Opština Rekovac	1.000.000
8.	Uspostavljanje sistema direktne prodaje lokalnih proizvoda na gazdinstvima (Domaće iz Levča)	8 meseci	7 RPG TO Rekovac GTO Kragujevac Opština Rekovac Grad Kragujevac	LEADER mera EU fondovi Opština Rekovac Grad Kragujevac	1.800.000
9.	Uređenje i čišćenje obala Dragovačkog i Dulenskog jezera i drugih ugroženih vodotokova u seoskim sredinama	4 meseca	MZ Dragovo MZ Dulene Opština Rekovac Grad Kragujevac Kancelarija za mlade	LEADER mera EU fondovi MZŽS Opština Rekovac Grad Kragujevac	450.000
10.	Brendiranje i očuvanje naivnog slikarstva kao jedinstvenog nematerijalnog nasleđa Levča	12 meseci	Opština Rekovac MZ Oparić Udruženje slikara naivaca Dečija likovna kolonija	LEADER mera EU fondovi Ministarstvo kulture Opština Rekovac	900.000
11.	Revitalizacija manifestacije “Na Liparu” u spomen stvaralaštva Đure Jakšića	5 meseci	GTO Kragujevac Grad Kragujevac MZ Donja Sabanta MZ Gornja Sabanta	LEADER mera EU fondovi Ministarstvo kulture Grad Kragujevac	450.000
12.	Nabavka 3 mini preradna sistema za hladno ceđenje ulja, voća i povrća uz korišćenje solarne energije	6 meseci	1 Udruženje voćara i vinogradara 2 RPG	LEADER mera EU fondovi Opština Rekovac Grad Kragujevac	1.400.000

INDIKATIVNA LISTA PROJEKATA LAG LEVAČ ZA PERIOD 2020 - 2023

	kao energenta				
13.	Opremanje kuhinje opremom i nameštajem u okviru prostorija sportske organizacije	6 meseci	Sportska organizacija Rekovac Udruženja žena Slatki zalogaj ŽFK Levač	LEADER mera Opština Rekovac	600.000
14.	Opremanje proizvodno izložbenog prostora za tradicionalne lokalne proizvode	6 meseci	Udruženja žena iz Sibnice OŠ U Sibnici TO Rekovac	EU fondovi LEADER mera Opština Rekovac	600.000
15.	Razvoj i brendiranje korparstva na teritoriji Levča (Nekad plelo selo celo)	12 meseci	15 - 20 RPG proizvođača korpi 5 preduzetnika koji se bave korparstvom 10 RPG proizvođača vrbovog pruča MZ Belušić i MZ Dragovo	EU fondovi LEADER mera Opština Rekovac	3.000.000
16.	Uređenje i opremanje prostora na sportskim terenima u Rekovcu i Donjoj Sabanti	6 meseci	Sportska organizacija Rekovac ŽFK Levač Kancelarija za mlade MZ Donja Sabanta	LEADER mera EU fondovi Ministarstvo sporta Opština Rekovac Grad Kragujevac	700.000
17.	Edukacija mladih iz oblasti zaštite životne sredine i održivog razvoja (Festival životne sredine i zdrave hrane)	4 meseca	Osnovne škole sa teritorije LAG-a Kancelarija za mlade Deca školskog uzrasta i njihovi roditelji Opština Rekovac Grad Kragujevac	LEADER mera EU fondovi MZŽS Opština Rekovac Grad Kragujevac	400.000
18.	Edukacija stanovništva i podrška lokalnim inicijativama za korišćenje obnovljivih izvora energije	8 meseci	Osnovne škole Kancelarija za mlade Javne institucije NVO Poljoprivredni proizvođači	LEADER mera EU fondovi MZŽS Opština Rekovac Grad Kragujevac	550.000
19.	Lovni turizam u funkciji održivog razvoja Levča	8 meseci	3 Lovačka udruženja sa teritorije Kragujevca Rekovca MZ Kalenički Prnjavor MZ Dulene	LEADER mera EU fondovi MTTT Opština Rekovac Grad Kragujevac	3.500.000

5.1. Način sprovođenja Lokalne strategije ruralnog razvoja i praćenja implementacije prioritetnih projekata

Teritorija LAG Levač je prepoznata je kao područje velikih prirodnih potencijala. LSRR 2020-2023. evidentirala je ove potencijale i na osnovu njih ukazala na ciljeve i akcije koje treba realizovati u budućnosti. S obzirom da se celokupna izrada LSRR zasnivala na participativnom pristupu koji je podrazumevao uključivanje šire lokalne zajednice, isti pristup treba primeniti i prilikom implementacije LSRR.

Naime, neophodno je obezbediti informisanje i učešće aktera sa teritorije LAG-a u realizaciji LSRR, kako bi se obezbedio legitimitet procesa i njegovo uspešno sprovođenje. Na nivou teritorije potrebno je izgraditi nova i ojačati postojeća partnerstva između javnog, poslovnog i NVO sektora u cilju zajedničkog rada na realizaciji aktivnosti predviđenih planom, a koja su inicirana kroz proces planiranja.

Proces implementacije sadrži više faza, odnosno koraka koji vode realizaciji istog. Prvi korak u ovom procesu je formiranje Komisije za praćenje realizacije LSRR. Komisiju, osim članova LAG-a činiće i predstavnici regionalnih instanci, odnosno Regionalne agencije za ekonomski razvoj Šumadije i Pomoravlja koja je učestvovala u izradi LSRR. Pored Komisije za praćenje celokupne implementacije LSRR, LAG menadžer će biti zadužen za upravljanje pripremom i implementacijom projekata kod kojih je LAG nosilac ili partner. LAG menadžer će biti zadužen za praćenje aktivnosti na projektu, sprovođenje korektivnih aktivnosti, izveštavanje javnosti, praćenje procesa nabavki, kontrolisanje finansijske dokumentacije i pripremati narativne periodične i finalne izveštaje prema donatoru ili glavnom partneru na projektu. LAG menadžer je u obavezi da periodično na polugodišnjem nivou izveštava Upravni odbor o statusu projekata, a na godišnjem nivou u saradnji sa Upravnim odborom da izveštava Skupštinu LAG-a.

Na godišnjem nivou se vrši revizija LSRR uz pomoć indikatora održivosti, koji daju sliku promena na teritoriji LAG-a, odnosno napretka nastalog realizacijom LSRR. Oni će uspešno procenjivati efikasnost čitavog, gore navedenog mehanizma, iz godine u godinu, do isteka vremenskog perioda, na koji se dokument LSRR 2020 - 2023 odnosi.

Indikatori za merenje učinka sprovođenja Lokalne strategije ruralnog razvoja

Tabela 14. Indikatori za merenje učinka sprovođenja LSRR

Cilj LSRR	Početni indikator - 2020	Ciljani indikator - 2023	Izvor verifikacije
Unapređenje prerade i tržišta lokalnih proizvoda u cilju stvaranja dodatne vrednosti za 3 nova preradna kapaciteta	Ne postoji zvanično registrovana prerada lokalnih proizvoda	Pokrenuta proizvodnja lokalnih proizvoda u minimum 3 proizvodna kapaciteta	Izveštaji, slike, broj angažovanih lica u proizvodnji
Unapređenje diversifikacija ekonomskih aktivnosti sa posebnim osvrtom na tradicionalne zanate i turizam za 10%	3 kategorizovana seoska turistička domaćinstva Broj noćenja - 10	6 kategorizovanih seoskih turističkih domaćinstva Broj noćenja – minimum 60 Opremljen dom kulture u Belušiću za stare zanate	Podaci TO Rekovac i GTO Kragujevac Izveštaji, slike, Podaci opštine Rekovac
Unapređenje javne,	Broj poseta lovaca – 10	Broj poseta i noćenja	Podaci TO Rekovac i

turističke i sportske infrastrukture za minimum 3 lokaliteta	noćenja	lovaca – minimum 40 Infrastrukturno 4 izvorišta vode uređena Opremljeno i uređeno 2 sportska terena Izgrađen vidikovac	GTO Kragujevac Izveštaji, slike, Podaci opštine Rekovac i Grada Kragujevca
Unapređenje kulturnog i društvenog života stanovnika za 10 %	/	Unapređeni kapaciteti 2 KUD-a Obučeno minimum 10 socijalno ugroženih lica Revitalizovana manifestacija “Na Liparu”	Podaci TO Rekovac i GTO Kragujevac Izveštaji, slike Podaci opštine Rekovac i Grada Kragujevca
Unapređenje svesti i podrška lokalnim inicijativama za zaštitu životne sredine	Nedovoljno razvije svest lokalnog stanovništva	Uređene obale Dulenskog, Dragovačkog jezera i reke Dulenke Održane 2 edukacije	Izveštaji, slike Podaci opštine Rekovac i Grada Kragujevca
Podrška lokalnim inicijativama za korišćenje obnovljivih izvora energije	/	Minimum 2 inicijative pokrenute u oblasti korišćenja obnovljivih izvora energije	Izveštaji, slike Podaci opštine Rekovac i Grada Kragujevca

6. Opis kapaciteta za sprovođenje Lokalne strategije ruralnog razvoja

6.1. Ljudski kapaciteti za sprovođenje LSRR

6.1.1. Opis partnerstva

Lokalna akciona grupa Levač je zvanično registrovana u Agenciji za privredne registre, 30.08.2019. godine, kao udruženje, sa sedištem u Rekovcu, na adresi: Kralja Petra I, broj 58. Matični broj: LAG Levač je 28286821, PIB 111632958.

LAG Levač je započeo svoje aktivnosti kao potencijalna lokalna akciona grupa u okviru LIS projekta (LIDER u Srbiji), koji se realizovao tokom 2012.godine. Kao neformalna grupa LAG Levač je funkcionisao u manjem obimu do 2019. godine kada su nakon Javnog poziva MPŠV pokrenute značajnije aktivnosti na formalizaciji i registraciji u APR. Većina članova LAG-a koji su bili članovi neformalne grupe nastavila je svoje aktivnosti i u registrovanom LAG-u, što je pokazalo da su se članovi lokalne zajednice identifikovali sa LEADER idejom i pokazali strpljenje i zajedništvo u periodu od 2012 – 2019.godine, kada nije bilo značajnijih finansijskih sredstava za funkcionisanje LAG-a.

Organizaciona struktura je uređena u skladu sa Statutom i čine je:

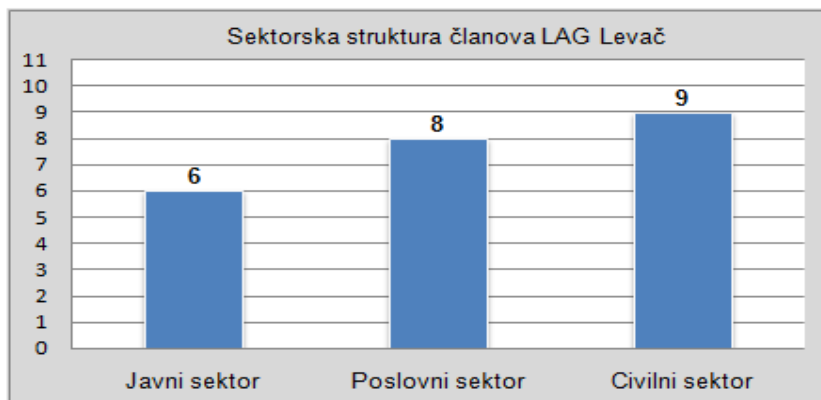
- Skupština
- Upravni odbor
- Menadžer LAG-a
- Nadzorni odbor

- Grupa za planiranje
- Komisija za odabir prioriternih projekata

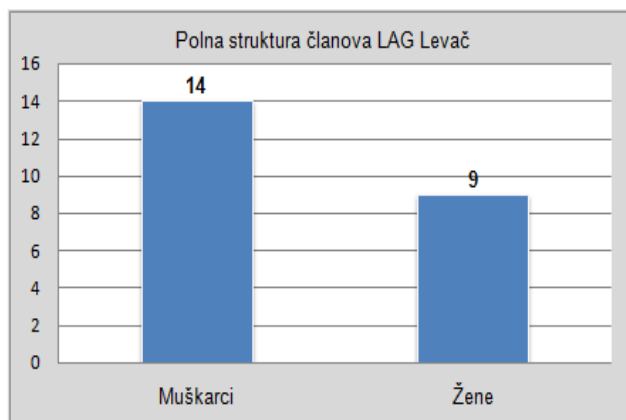
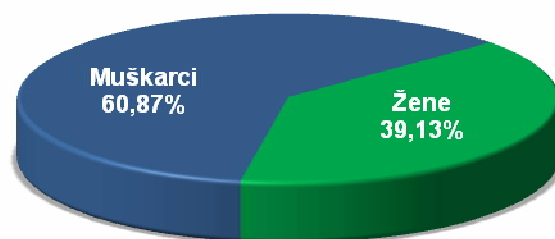
LAG Levač je angažovao i Menadžera LAG-a kao eksternog saradnika, koji će pružati podršku u pripremi i implementaciji Strategije ruralnog razvoja LAG Levač 2020 - 2023, ali i realizovati ostale aktivnosti u skladu sa zahtevima Upravnog odbora, a koje su značajne za funkcionisanje LAG-a. Menadžer LAG je angažovano lice koje je zaposleno u Regionalnoj agenciji za ekonomski razvoj Šumadije i Pomoravlja iz Kragujevca, koja je i inicirala i koordinirala aktivnostima koje su se realizovale tokom izgradnje partnerstva i osnivanja LAG-a.

LAG Levač teritorijalno pokriva 37 mesnih sa teritorije Opštine Rekovac i Grada Kragujevca. Ima 23 člana koji su ujedno i osnivači. Strukturu članova LAG čine članovi iz sva 3 sektora, javnog, poslovnog i civilnog i to:

- 6 članova iz javnog sektora
- 8 članova iz poslovnog sektora
- 9 članova iz civilnog sektora

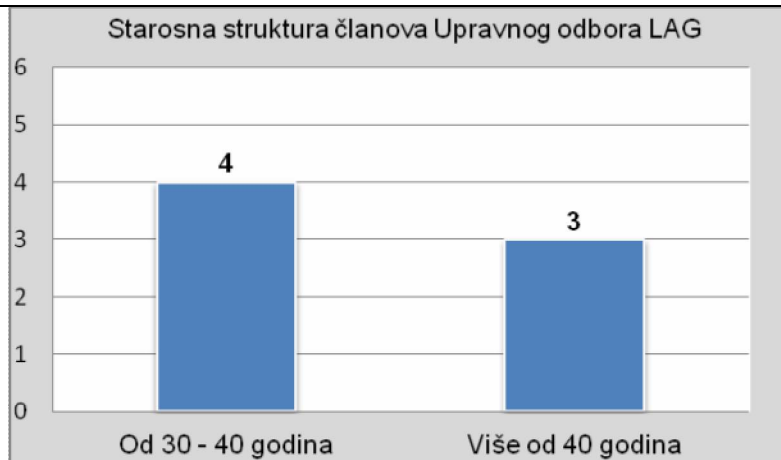
Tokom formiranja partnerstva posebna pažnja je posvećena rodnoj ravnopravnosti i zastupljenosti žena u članstvu i organima upravljanja, ali i o zastupljenosti mladih u upravljačkim strukturama. Žene su u članstvu zastupljene sa 39,13%, dok je muškaraca 60,87%. Iako navedena brojka pokazuje da su muškarci zastupljeni u većem broju, treba istaći da su članice LAG-a i 3 udruženja žena koje predstavljaju preko 50 članica koliko broje sva 3 udruženja.

Imajući u vidu da se teritorija LAG-a nalazi između 4 velika grada (Kragujevac, Kruševac, Jagodina i Kraljevo) i da veliki broj mladih koji odlaze poslovno ili na studije u velike centre tamo i ostaju, starosna struktura u upravljačkom telu je obuhvatila mlade koji imaju, obrazovnog, poslovnog i životnog iskustva, koji će najverovatnije i ostati u Levaču, i obezbediti relativnu konstantnost u narednim godinama funkcionisanja LAG-a.

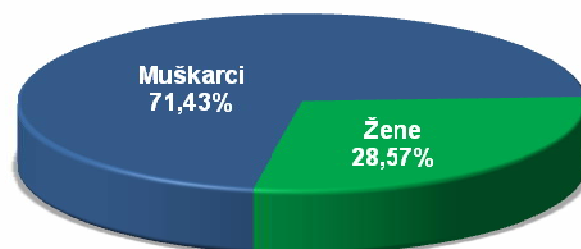
Upravni odbor ima 7 članova, a starosna struktura je prikazana na sledećem dijagramu.

Tokom procesa formiranja partnerstva u razgovoru sa potencijalnim članovima i prema proceni grupe za uspostavljanje LAG-a pokazalo se da su za demografske specifičnosti teritorije LAG Levač uglavnom to mladi između 30 i 40 godina, tako da su oni i dominantni u Upravnom odboru. Upravo većina mladih koji su u Upravnom odboru i koji sada imaju između 30 i 40 godina su bili i 2012. godine u LAG-u kada je uspostavljen kao neformalna grupa.

U upravni odbor partnerstva ima 2 člana ženskog pola i one predstavljaju poslovni i civilni sektor.

Predsednica Upravnog odbora i Zastupnik LAG-a je osoba ženskog pola. To je Marija Miletić – Simić, preduzetnik i vlasnica SZR Vinogradi i vinarija Miletić, iz sela Oparić. Predsednica upravnog odbora LAG-a završila je Poljoprivredni fakultet u Beogradu, smer vinarstvo i vinogradarstvo, ima 39. godina i član je LAG-a od 2012. godine. Ukupan procenat žena u Upravnom odboru je 28,57%, dok su muškarci zastupljeni sa 71,43%,

Partnerstvo je u prethodnom periodu organizovalo niz zajedničkih događaja i promocija, pre svega tokom održavanja različitih manifestacija na teritoriji LAG-a, od Sabora narodnog stvaralaštva, preko likovnih kolonija i izložbi starih zanata. Posebnu pažnju partnerstvo je posvetilo razmeni iskustava sa LAG-ovima iz susednih zemalja, tako da su organizovani susreti sa predstavnicima LAG-ova:

- LAS Srce Slovenije
- LAG iz Grčke
- TAIEX radionica (predstavnicima LAG-ova iz regiona) .

6.1.2. Kapaciteti u oblasti strateškog planiranja

Iskustvo članova LAG-a u oblasti strateškog planiranja

Članovi LAG-a imaju značajnog iskustva u pripremi i implementaciji strateških dokumenata, pre svega kao članovi radnih grupa za izradu sledećih strateških dokumenata:

- **Strategije održivog razvoja opštine Rekovac 2015 – 2020.**

U okviru radnih grupa za izradu ove strategije bili su uključeni predstavnici JP Glaveja, Kancelarije za mlade koja je deo Sportske organizacije Rekovac, Turističke organizacije Rekovac, Predsatvnici OŠ Svetozar Marković, predstavnik Crvenog Krsta Rekovac.

– **Program razvoja turizma opštine Rekovac 2017 – 2022**

Članovi radne grupe za izradu Programa razvoja turizma bili su predstavnici TO Rekovac,....

– **Program razvoja turizma Grada Kragujevca**

Predstavnici GTO Kragujevac su bili članovi radne grupe za izradu Program razvoja turizma Grada Kragujevca.

Iskusto menadžera LAG-a u oblasti strateškog planiranja

Menadžer LAG Levač ima završenu visoku školu i učestvovao je u izradi 15 regionalnih i lokalnih strateških i sektorskih dokumenata, kao koordinator ili član radnih grupa za oblast poljoprivrede i ruralni razvoj i turizam:

- Regionalna strategija održivog razvoja Šumadije i Pomoravlja 2011 – 2021.
- Strategije održivog razvoja opštine Knić, 2010-2020.
- Strategija održivog razvoja opštine Rekovac 2010 – 2014
- Strategija održivog razvoja opštine Gadžin Han 2010 - 2014
- Strategija održivog razvoja opštine Batočina 2010 – 2014
- Strategija održivog razvoja opštine Čuprija 2010 – 2014
- Strategija održivog razvoja Grada Kragujevca 2012 – 2017
- Strategije održivog razvoja opštine Svilajnac 2012-2017
- Strategija održivog razvoja opštine Batočina 2015 – 2020
- Strategija održivog razvoja opštine Rekovac 2015 – 2020
- Program razvoja sporta opštine Rača 2015 - 2018
- Program razvoja sporta opštine Svilajnac 2015 - 2018
- Program razvoja sporta opštine Rekovac 2015 – 2018
- Strategija razvoja turizma Grada Kragujevca 2015 – 2020
- Program razvoja turizma opštine Rekovac 2017 – 2022
- Strategija održivog razvoja opštine Arandelovac 2017 – 2022
- Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja opštine Arandelovac 2017 – 2022
- Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja opštine Paraćin 2017 – 2022
- Program razvoja turizma opštine Čuprija 2018 – 2021
- Plan razvoja opštine Arandelovac 2021 – 2030
- Plan razvoja opštine Topola 2021 – 2030.

–

Kapaciteti menadžera LAG-a za sprovođenje razvojnih projekata

Menadžer LAG Levač u periodu 2008 – 2020. učestvovao je u pripremi i implementaciji sledećih projekata kao menadžer projekata ili član radne grupe za implementaciju:

- **Partnerstvo za ruralni razvoj opštine Despotovac (Exchange 3).** Realizovane aktivnosti projekta imali su za rezultat uspostavljanje decentralizovanog i participatornog institucionalnog

mehanizma, formiranjem mreže ruralnih info centara, lokalne akcione grupe, sistema dnevne stručno-tehničke podrške poljoprivrednim proizvođačima i generalno ruralnom stanovništvu.

- **Low Enthalpy Geothermal Energy Demonstration cases for Energy Efficient building in Adriatic area (LEGEND).** Aktivnosti projekta imali su za cilj promocija koncepta energetske efikasnosti i prednosti geotermalne energije niske entalpije u jadranskoj oblasti.
- **INtegrated Slow, Green and Healthy Tourism Strategies (INSiGHTS).** Projekat se realizovao u okviru Danube Transnational Programme a koofinansirao sredstvima EU. Cilj projekta je da podstakne održivo korišćenje prirodnog i kulturnog nasleđa uključenih područja u Dunavskom regionu u cilju očuvanja i unapređenja netaknutih lokalnih resursa obezbeđujući izvanredan potencijal ovih oblasti kao atraktivnih destinacija za razvoj zdravog i sporog turizma i tako poslužiti kao osnova za razvoj odgovornog zelenog turizma.
- **Međuregionalne mreže elektromobilnosti za međugradsku niskougljoničnu mobilnost – EnerMOB** (Donator - Interreg V-B Adriatic-Ionian Cooperation Programme). Rezultati projekta su jačanje kapaciteta za planiranje i implementaciju jadransko-jonskih "međuregionalnih mreža za elektromobilnost", povezivanje regionalnih "malih mreža za infrastrukturu" na transnacionalnom nivou i promovisanje transportnih rešenja sa niskim emisijama ugljenika.
- **“Šumadijska šljiva”** (Donator SDC – Švajcarska agencija za razvoj i saradnju, 2017 – 2018). Cilj projekta je izgradnja teritorijalnog identiteta regija Šumadija u sektoru voćarstva. Neki od rezultata projekta su: Uspostavljen regionalni sistem za prognozu i zaštitu voća (šljiva) od bolesti, kompatibilan i umrežen sa nacionalnim sistemom, poboljšano znanje proizvođača šljive, udruženja proizvođača voća i udruženja destilerija, unapređenje proizvodnje za 4 destilerije kroz modernizaciju proizvodnih procesa i opreme, zaštitu geografskog porekla «Šumadijske šljivovice», uspostavljen novi turistički proizvod «Rakija turistička tura».
- **Priprema dva regiona, (1) Srem (7 opština) i (2) Šumadija i Pomoravlje (13 opština) za osnivanje DMO-a, definisanje turističkog prostora i tehnička podrška subjektima koji prodaju destinacije u ciljanim regijama** (Donator SDC – Švajcarska agencija za razvoj i saradnju, 2017 – 2018). U okviru projekta pored jačanja institucionalnih kapaciteta mapirane su i obeležene pešačke i biciklističke staze na teritoriji Šumadije i Pomoravlja <http://visitsumadija-pomoravlje.rs/trails>.
- **Međuopštinski projekat za razvoj lovnog turizma na teritoriji Šumadijskog okruga (2019 – 2020).** Donator projekta je Ministarstvo turizma, trgovine i telekomunikacija. Aktivnosti na projektu su obuhvatile rekonstrukciju i oremanje 3 lovačka doma u opštinama Batočina, Rača i Knić i unapređenja lovnog turizma kao turističkog proizvoda na teritoriji Šumadijskog okruga.
- **Link Up! Serbia II projekat (2020),** koji finansira Austrijska razvojna agencija (ADA), sredstvima Austrijske razvojne saradnje (ADC). Projekat sprovodi Međunarodni centar za razvoj migracionih politike (ICMPD) u saradnji sa Ministarstvom za evropske integracije Republike Srbije kao ključnim nacionalnim partnerom, kao i sa drugim ključnim implementacionim partnerima, tj. 6 regionalnih razvojnih agencija u Srbiji i Privrednom komorom Srbije. Opšti cilj projekta je podsticanje transnacionalnih preduzetničkih aktivnosti sa

i kroz srpsku dijasporu u Austriji, Švajcarskoj i Nemačkoj (DACH zemlje) olakšavanjem pristupa znanju, mrežama i finansijskim resursima.

6.2. Finansijski kapacitet za sprovođenje LSRR

Ključnu aktivnost i odgovornost za upravljanje projektima imaće menadžer LAG-a koji ima značajno višegodišnje iskustvo u pripremi i implementaciji međunarodnih i nacionalnih projekata. Pored menadžera LAG-a značajnu ulogu imaće i predstavnici GTO Kragujevac i Kancelarije za mlade koja funkcioniše u okviru Sportske organizacije Rekovac, a koji su pripemili i implementirali značajan broj nacionalnih i međunarodnih projekata. LAG Levač ima angažovanog eksternog saradnika za finansije koji je učestvovao u pripremi projekata i aplikacija, posebno za poslovni sektor. Takođe, na podršci u implementaciji strategije LAGa biće uključen i stručni saradnik ispred LS Rekovac koji je zaposlen u Kancelariji za lokalni ekonomski razvoj i koji je implementirao značajan broj međupštinskih i lokalnih projekata i učestvovao u formiranju partnerstva i izradi LSRR. Podršku implementaciji LSRR u vidu konsultantske podrške u oblasti finansija LAG Levač će imati i od strane REDASP koji je inicirao i pružio tehničku i finansijsku podršku tokom procesa formiranja LAG Levač.

LAG Levač će svoje aktivnosti koje se odnose na implementaciju LSRR i redovnog poslovanja zasnivati na:

- Konkursima Grada Kragujevca namenjenih za finansiranje udruženja;
- Konkursima Opštine Rekovac namenjenih za finansiranje udruženja;
- Sufinansiranju projekata iz LSRR od strane Grada Kragujevca i Opštine Rekovac;
- Konkursima Ministarstva Republike Srbije;
- Donacijama građana i privrede;
- Konkursima EU i drugih međunarodnih organizacija;
- Podršci LAG-u od strane drugih institucija, pre svega REDASP-a.

6.3. Iskustvo članova partnerstva u sprovođenju projekata

Članovi LAG Levač realizovali su niz projekata koji su finansirani iz nacionalnih, EU i drugih izvora finansiranja. Pored članova LAG-a, Regionalna agencija za ekonomski razvoj Šumadije i Pomoravlja u okviru svojih redovnih aktivnosti i ugovora sa Gradom Kragujevac i Opštinom Rekovac rerealizuje aktivnosti na podršci udruženjima i asocijacijama sa teritorije koju pokriva i LAG Levač, između kojih je i podrška u pripremi i realizaciji projekata. Ugovorom o poslovno tehničkoj saradnji između LAG Levač i REDASP definisano je i da će REDASP pružiti konsultantsku i tehničku podršku u implementaciji LSRR 2020. – 2023., čime se upotpunjuju i obezbeđuju resursi partnerstvu za implementaciji projekata koji su usvojeni strategijom.

Tabela 15. Pregled realizovanih nacionalnih projekata u periodu 2018 – 2020. dat je u sledećoj tabeli:

Naziv projekta	Nacionalni/EU /Ostalo	Donator	Član LAG-a partner na projektu
"Promocija ponude i podrška razvoju seoskog turizma na teritoriji grada Kragujevca, kroz suorganizaciju i učešće na Devetom međunarodnom sajmu turizma i seoskog turizma na	Nacionalni	Ministarstvo turizma, trgovine i telekomunikacija	GTO "Kragujevac"

Šumadija sajmu u Kragujevcu".			
"Druga faza izgradnje Avantura parka"	Nacionalni	Ministarstvo turizma, trgovine i telekomunikacija	GTO "Kragujevac"
"Promocija ponude i podrška razvoju seoskog turizma na teritoriji grada Kragujevca i Centralne Srbije, kroz suorganizaciju i učešće na Desetom međunarodnom sajmu turizma i seoskog turizma u Kragujevcu, od 23. do 25. novembra 2018. godine".	Nacionalni	Ministarstvo turizma, trgovine i telekomunikacija	GTO "Kragujevac"
"Promocija ponude i podrška razvoju seoskog turizma na teritoriji grada Kragujevca, kroz suorganizaciju i učešće na Jedanaestom međunarodnom sajmu turizma i seoskog turizma na Šumadija sajmu u Kragujevcu".	Nacionalni	Ministarstvo turizma, trgovine i telekomunikacija	GTO "Kragujevac"
Mladi i sport za bolji i lepši Levač	Nacionalni	Ministarstvo omladine i sporta	Kancelarija za mlade Rekovac, kao deo Sportske organizacije Rekovac
Ja biram sport	Nacionalni	Ministarstvo omladine i sporta	Kancelarija za mlade Rekovac, kao deo Sportske organizacije Rekovac
Drugi levački vino fest	Nacionalni	Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija	Turistička organizacija opštine Rekovac
Opremanje skladišnih kapaciteta zadruge Napredak Lešnica	Nacionalni	Ministarstvo bez portfelja zaduženo za regionalni razvoj i rad javnih preduzeća	Zemljoradnička zadruga Napredak Lešnica Velike Pčelice
Nematerijalna kulturna baština Levča kroz 50 godina sabora "Prođoh Levač, prođoh Šumadiju"	Nacionalni	Ministarstvo kulture	Turistička organizacija opštine Rekovac

Tabela 16. Pregled realizovanih EU i drugih međunarodnih projekata 2018 – 2020.

Naziv projekta	Nacionalni/EU /Ostalo	Donator	Član LAG-a partner na projektu
Development of infrastructure capacities in order to improve and diversify economic activities in the municipality of Rekovac (2019-2020)	EU	EUPRO	Opština Rekovac
Preparation of two regions, (1) Srem			

(7 municipalities) and (2) Sumadija with Pomoravlje (13 municipalities) for DMO establishment, defining of tourism space and technical support for entities that sell destinations the targeted regions (oktobar 2017 – decembar 2018)	Ostalo	Vlada Švajcarske (SDC)	Grad Kragujevac GTO Kragujevac Opština Rekovac Turistička organizacija Rekovac
IPARD program - Mera 3 (2019 – 2020)	EU	EU (IPARD)	Frigo Levač DOO Šljivica
AGRI projekat - Poljoprivreda je spremna za inovacije	EU	EU	Kancelarija za mlade Rekovac, kao deo Sportske organizacije Rekovac

Članovi partnerstva poseduju i značajna iskustva u organizaciji i realizaciji događaja, manifestacija, seminara, volonterskih akcija iz različitih oblasti ekonomije, kulturnog i društvenog života. Kancelarija za mlade organizovala je niz volonterskih akcija na uređenju i čišćenju obala reka, kampova za mlade i druge aktivnosti u kojima su mladi uključeni kao nosioci. Sportska organizacija je nosilac brojnih aktivnosti, od kojih posebno treba istaći Međunarodni sportski kamp za devojčice (fudbal) i Kros RTS-a koji se već nekoliko godina održava u Rekovcu.

7. Finansijski plan koji sadrži detaljne informacije troškovima za realizaciju sprovođenja Lokalne strategije ruralnog razvoja

Finansiranje implementacije LSRR LAG Levač 2020. – 2023. i funkcionisanje partnerstva na dnevnom nivou, realizovaće se kroz više izvora finansiranja kroz:

- IPARD Program RS 2014-2020, kroz meru "Sprovođenje lokalnih strategija ruralnog razvoja – LEADER pristup" ("Sticanje veština, animiranje stanovništva LAG teritorija" za izgradnju kapaciteta i animaciju odabranih LAG, "Tekući troškovi i mali projekti" za vođenje odabranih LAG i sprovođenje malih projekata, Projekti saradnje za međuteritorijalne ili međudržavne projekte)
- Podršku lokalnih samouprava u finansiranju redovnih i operativnih aktivnosti LAG-a
- Apliciranje na godišnje konkurse Grada Kragujevca i Opštine Rekovac za projekte namenjene udruženjima.
- Apliciranje na pozive u okviru grant shema i donatorskih programa EU i nadležnih ministarstava
- Donacije građana i privrede
- U okviru partnerstava na projektima koje realizuju regionalne i lokalne institucije
- Partnerstvo u okviru međunarodnih i nacionalnih projekata koje realizuje REDASP.

Opština Rekovac i Grad Kragujevac imaju potpisane ugovore sa REDASP o realizaciji godišnjih aktivnosti na podršci lokalnim samoupravama i institucijama u pripremi i implementaciji projekata i programa. Pored navedenog, REDASP je inicijator i nosilac aktivnosti na formiranju i aktivnostima LAG Levač, od 2012. godine kad aje i formiran kao potencijalna lokalna akciona grupa. U skladu sa navedenim REDASP će pružiti podršku LAG-u u implementaciji LSRR kroz konsultantsku podršku i uključivanje LAG-a kao partnera na projektima na kojima je REDASP nosilac. U nastavku se nalazi tabela sa pregledom troškova za finansiranje i implementaciju LSRR do 2023.

Tabela 17: Pregled troškova za finansiranje i implementaciju LSRR 2020-2023

Aktivnost	Vrsta troškova	Vrednost (RSD)	Ukupna vrednost za 2020 – 2023 (RSD)
Troškovi redovnog funkcionisanja kancelarije LAG-a	Plata LAG menadžera	1.000.000,00	3.000.000,00
	Plata sekretara LAG-a	840.000,00	2.520.000,00
	Troškovi opremanja nameštajem	240.000,00	240.000,00
	Troškovi tehničke opreme	220.000,00	220.000,00
	Troškovi za komunikaciju (internet i telefon)	30.000,00	90.000,00
	Troškovi održavanja sajta LAG-a	50.000,00	150.000,00
	Kancelarijski materijal	40.000,00	120.000,00
	Knjigovodstvene usluge	40.000,00	120.000,00
	Režijski troškovi	25.000,00	75.000,00
	Troškovi promo materijala	70.000,00	210.000,00
	Troškovi reprezentacije LAG-a	100.000,00	300.000,00
	Redovni troškovi (struja, voda,..)	100.000,00	300.000,00
Obuka i izgradnja kapaciteta osoblja LAG-a u cilju izgradnje kapaciteta za sprovođenje LSRR	Troškovi studijskog putovanja, seminara, službenih putovanja u zemlji i inostranstvu	600.000,00	600.000,00
	Troškovi edukacija (usluge eksperata za treninge)	200.000,00	600.000,00
	Zakup prostora za treninge	40.000,00	120.000,00
	Ketering za učesnike treninga	70.000,00	210.000,00
	Troškovi ostalog osoblja (prevodilac, tehnička podrška,..)	30.000,00	90.000,00
Animacija, podizanje svesti lokalne zajednice, promotivne aktivnosti i događaji	Troškovi organizacije sastanaka i događaja	100.000,00	300.000,00
Implementacija i kontrola sprovođenja LSRR	Planiranje, nadzor, obilasci, praćenje i revizija LSRR	120.000,00	360.000,00
Angažovanje eksternih eksperata za potrebe implementacije LSRR	Izrada analiza, studija, preporuka	350.000,00	1.050.000,00
UKUPNO za period 2020 - 2023			10.675.000,00

**LSRR LAG Levač 2020 - 2023 je izrađena uz podršku Ministarstva
poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije**

REKOVAC, 2020